

ÖREBROPROJEKTET

Delstudier

32.

LAGBROTT OCH KAMRATRELATIONER HOS TONÅRSPOJKAR

Karin Fredriksson
Psykologexamens-
arbete 1975

Psykologiska institutionen
Stockholms universitet

Psykologiska Institutionen
Box 6706
113 85 Stockholm
Tel. 08 22 81 60/353
Professor David Magnusson

LAGBROTT OCH KAMRATRELATIONER HOS
TONÅRSPOJKAR

Psykologexamensarbete 1975

Karin Fredriksson

FÖRORD

Örebroprojektet är ett forskningsprojekt som startades år 1964 för att arbeta med problem rörande anpassning och beteende. Anpassning betraktas som en fortlöpande process som måste studeras genom att den deltagande gruppens utveckling följs under hela den period som är av betydelse för de problem som står i centrum.

Projektet har följaktligen fått en longitudinell utformning. Två årsklasser följs från det år då barnen var tio respektive tretton år gamla. Huvudgruppen barn som är födda 1955 och pilotgruppen barn födda 1952 har deltagit i undersökningarna i ca 10 år. De har nu lämnat ungdomsskolan.

Föreliggande rapport ingår i ett delprojekt om tonåringar och kriminalitet. Information som inhämtades 1971 då pojkarna var 16 år gamla och gick i sista årskursen i grundskolan har använts för att belysa sambandet mellan kamratrelationer och lagbrott.

Rapporten har utarbetats av Karin Fredriksson som psykologexamensuppsats.

Stockholm i november 1976

Anders Dunér
Projektledare

David Magnusson
Vetenskaplig ledare

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

BAKGRUND	1
A. Inledning	1
B. Allmänt om kriminalitet och kamratrelationer	2
C. Gängbrottslighet	5
D. Tidigare resultat inom Örebroprojektets kriminologiska del	8
E. Några sammanfattande kommentarer	8
UNDERSÖKNINGENS SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	10
UNDERSÖKNINGENS UPPLÄGGNING	12
A. Undersökningsgrupp	12
B. Bortfall	12
C. Mått på brottslighet	12
1. Elevenkät K 71	12
2. Allmän brottsbelastning	13
3. Konformitetsgruppstillhörighet	13
D. Variabelbeskrivning	15
E. Mätinstrument	16
1. Sociometriska mått	16
2. Fritidskamrater åk 8, 1970	17
3. Normenkäten åk 8, 1970	17
4. Elevenkät åk 6, 1968; åk 9, 1971	19
FRITIDSKAMRATER	20
KAMRATSAMVARO	23
A. Hur ofta träffar man sina kamrater?	23
B. Hur många och vilka kamrater umgås man med?	24
C. Gängtillhörighet	25
D. Var och under vilka former träffas man?	26
1. Data från åk 6	26
Besök på ungdomsgård	26
Föreningstillhörighet	27
2. Data från åk 8	27
E. När träffas man?	28
F. Sammanfattning	29
G. Kommentarer	30

STÄLLNING I KAMRATKRETSEN	43
A. Popularitet	43
Egen uppfattning	43
Andras uppfattning	43
B. Enkätfrågor	44
Osäkerhet i kamratkretsen	44
Ytlighet i kamratrelationerna	45
C. Sammanfattning och kommentarer	45
KAMRATORIENTERING	57
A. Normgrupper	57
B. Enkätfrågor	59
C. Sammanfattning och kommentarer	62
KAMRATBERGENDE	75
KAMRATERS MEDVERKAN VID SJÄLVA BROTTSHANDLINGEN	81
SAMMANFATTNING	85
LITTERATURFÖRTECKNING	90
BILAGOR	

BAKGRUND

A. Inledning

Kriminalitet, och då särskilt ungdomsbrottsligheten, vars kraftiga ökning under de sista decennierna oroar många, är ett allvarligt och ofta debatterat samhällsproblem. För att förbättra möjligheterna till brottsförebyggande åtgärder är det angeläget att nå så mycket kunskap som möjligt om vilka faktorer som leder till kriminalitet och vad som kan få den enskilde att upphöra med kriminellt beteende. Det står klart att uppväxtmiljön med dess olika aspekter - som hem, skola, kamrater - har stor betydelse för individens sociala anpassning. Denna undersökning är inriktad på att belysa samspelet mellan kamratrelationer och kriminellt beteende.

Under tonåren får kamraterna ökad betydelse för den unga människan, då han i sin önskan att bli en självständig individ frigör sig från beroendet av föräldrarna och söker skapa en egen identitet. Många ungdomar söker hos kamratgruppen finna något av den trygghet och samhörighet man tidigare hade inom familjen och identifierar sig starkt med kamraterna. Det blir då mycket väsentligt att känna sig vara accepterad av sina jämnåriga och önskan om att vinna deras erkännande kan i många fall bli ett rättesnöre för beteendet. Det faktum att ungdomar ofta umgås i gäng gör dem också utsatta för gruppsykologiska mekanismer, vilket kan få medlemmarna i gruppen att vara med om handlingar som de inte skulle kunna tänka sig att utföra om de vore ensamma. För en del ungdomar som har konfliktyllda föräldrelationer kan kamratgruppens betydelse bli särskilt stor, så att den blir något av en tillflyktsort och kommer att utgöra en viktigare referensgrupp än föräldrarna, varvid de jämnårigas åsikter och beteende i hög grad kan påverka individens handlingsmönster, i vissa fall kanske så att det utlöser asocialt beteende. Det faktum att de flesta brott under ungdomsåren utförs tillsammans med en eller flera kamrater antyder också att samvaron med kamrater är en brottslighetsutlösande faktor (Olofsson, 1971).

En studie inom Örebroprojektet är relevant i detta sammanhang. I undersökningen "Tonåringars normer och normklimat" (Henricson, 1971, 1973) var det meningsfullt att göra en klassificering i fem grupper av ungdomar

med olika accepterade inställning till brott mot vissa föräldra- och samhällsnormer. För de båda grupper som hade den mest normbrotts-accepterade inställningen, de normsvaga, fann man en negativ attityd till vuxenvärlden med konflikter och problem i skol- och föräldrasituationen, medan dessa pojkar däremot klart orienterade sig mot kamratgruppen vilken, enligt författarens tolkning, kommit att upplevas som något av en fristad och förmodligen haft starkt inflytande på dessa tonåringar. Henricson menar, att dessa ungdomar på grund av sina negativa upplevelser är svåra att nå från hemmets, skolans och samhällets sida och sannolikt löper stor risk att dras in i någon form av kriminella aktiviteter.

B. Allmänt om kriminalitet och kamratrelationer

I ett flertal undersökningar har man funnit tecken på att brottsliga ungdomar har kamratsvårigheter. Sells och Roff (1967) fann i en undersökning av kamratrelationer bland skolbarn i Minnesota och Texas att andelen brottsliga pojkar i årskurserna 6-9 var störst bland dem som i årskurserna 3-6 hade låg kamratstatus och minst bland pojkar med hög kamratstatus.

Croft och Crygier (1956) utförde en undersökning i en skola i ett av Londons slumdistrikt, vars huvudsyfte var att undersöka den brottsliga pojkens kamratrelationer. (De pojkar som var kända hos myndigheterna för att de begått brott betraktades som brottsliga). Man använde sociometrisk test där barnen fick ange vilka 3 pojkar i klassen de helst ville leka med och vilka 3 de i sista hand skulle välja att vara tillsammans med. Dessutom skattade lärarna elevernas popularitet, hur besvärliga ("troublesome") de var samt om de skolkade. Skolkarna - C & C betraktar skolk som ett förstadium till brottslighet, vilket man måste ställa sig tveksam till, - visade sig därvid skilja sig mest från normalgruppen, de hade låg social status och uppförde sig illa i klassrummet. Man fann emellertid också att de brottsliga pojkarna var sämre accepterade bland sina kamrater än de normala, de tenderade att ha många ovänner och vara invecklade i social interaktion av konflikttyp. Croft & Crygier tolkar sina resultat sålunda: "... delinquency might be regarded in one of its aspects as a defense mechanism against extreme social isolation. Looked at in this way delinquency becomes an act of emotional release".

Hauge (1971) omnämner i sin bok "Kriminalitet som ungdomsfenomen" en undersökning utförd av New York State Youth Commission, där man fann att en av de faktorer som vägde tyngst när det gällde att förutsäga om en skolpojke skulle anhållas för kriminalitet var om han i ett sociometriskt test klassificerades som socialt isolerad i klassen eller inte (Reckless 1955). Hauge refererar i detta sammanhang också till Edwardsen (1967) enligt vilken de som rekryteras till vissa lagbrytarmiljöer ofta är förortsungdomar som har svårt att bli accepterade av andra i grannskapet. Edwardsen menar att dessa ungdomar ofta har förlorat en stor del av sin förmåga att knyta djupare kontakter, kontakter baserade på normal kommunikation.

Enligt Robins (1966) är den vuxne asociale typiskt en ganska isolerad person, isolerad såväl från släktingar som från vänner och grannar.

När det gäller svenska förhållanden har Blomberg (1971) i sin bok "Den svenska ungdomsbrottsligheten" gjort en sammanställning av ett antal undersökningar av asociala ungdomar (Eriksson, Marnell, Larsson, Björkberg, Blomberg; Blomberg och Grunewald, Gordon och Näs, Jonsson) där han bl a noterar att anpassningen till skolkamraterna inneburit problem för många av ungdomarna - "siffrorna i de olika undersökningarna varierar mellan 28% och 80%.

Många källor pekar på kvalitativa skillnader i kamratrelationerna mellan brottsliga och icke-brottsliga. Flera forskare anser sig t ex ha funnit belägg för att de kriminellt belastades kamratrelationer ofta är ytligare (ex. den nyss nämnde Edwardsen) även om de kanske har många kamrater i och för sig, att lagöverträdare är mer socialt osäkra än andra, t ex osäkra på vad som är accepterat - icke accepterat i olika situationer (Bandura och Walters, Short och Strodbeck), att de ofta känner sig underlägsna sina kamrater (Björkenhed; Healy och Bronner).

Hirschi (1969) håller för troligt att brottsliga ungdomar som har dåliga relationer till föräldrarna blir mer beroende av sina kamrater och deras omdöme än ungdomar med goda föräldrakontakter. Det är för den skull ingalunda givet att kamratkontakterna är goda, hävdar han, tvärtom ökar misslyckandet i den känslomässiga relationen till föräldrarna för sannolikheten att man misslyckas också i ett annat sammanhang.

1956 års klientelundersökning innehåller material som är intressant i detta sammanhang. 150 pojkar i åldern 11-15 år som första gången registrerats hos polisen för brott jämfördes med en kontrollgrupp pojkar i samma ålder, från samma socialgrupp och familjetyp. Båda grupperna följdes upp vid vuxen ålder.

Olofsson har 1973 (SOU 1973:25) redovisat resultat från undersökningens socialpsykologiska del, vilken huvudsakligen bygger på intervjuer med pojkarna. Hon fann därvid att de brottsliga pojkarna till skillnad från kontrollpojkarna tillbringar så gott som hela sin fritid tillsammans med kamrater. De känner många och verkar inte så nogräknade i sitt val av kamrater, konstaterar hon, utan är oftast tillsammans med den kamrat som finns till hands, vem det än är. Deras kamratgrupper är lösliga med ganska dålig sammanhållning och man sysselsätter sig inte med något särskilt. De brottsliga pojkarna är också starkt beroende av kamraternas omdöme och är med på saker som de egentligen inte vill, därför att kamraterna vill det. Däremot skiljer man sig inte från andra pojkar ifråga om upplevd popularitet. Ju mer brottsligt belastad en pojke är desto troligare är det att han har brottsliga kamrater. Dålig uppfostran och brottsliga kamrater bäddar för asocialitet, enligt Olofsson, men situationen blir inte mycket bättre för att kamraterna är skötsamma. Kamratrelationernas inverkan på brottsligheten i vuxen ålder bedömes som relativt svag. "På lång sikt väger uppfostran i hemmet och erfarenheterna i skolan betydligt tyngre än kamraterna".

I det psykologiska avsnittet av klientelundersökningen (SOU 1974:3) utför Humble och Settergren-Carlsson en bedömning av de brottsliga pojkarnas kamratförhållanden med hjälp av "Adolescent Apperception Test" (ett nykonstruerat bildtest av TAT-typ med fotografier av ungdomar i olika situationer). De fann ett starkare beroende av kamraterna hos de brottsliga pojkarna, både känslomässigt och för gemensamma aktiviteter, likaså mer beroende av kamraternas åsikter. Samtidigt fann de tecken på sämre kamratkontakter. Ofta hade pojkarna givit upp sitt engagemang i föräldrarna och i stället blivit mer än normalt beroende av kamraterna.

Gustav Jonsson fann i sin doktorsavhandling (1967) som resultat av intervjuer med lärare och föräldrar att mer än 40% av de brottsliga pojkarna kunde klassificeras som översittare, jämfört med 6-7% i kontrollgruppen.

Omkring 10% av dem var, enligt samma källa, själva förföljda av kamraterna (1% i kontrollgruppen). Dessutom fann man en mycket större grupp - var tredje pojke i gruppen av brottsliga - som alternativt gav sig på svagare barn och blev förföljda av starkare kamrater.

Ungdomarnas kamrataktiviteter hänger nära samman med deras fritidsaktiviteter överhuvudtaget. I den nyss nämnda klientelundersökningen fann Olofsson t ex att många av de brottsliga pojkarna saknar konstruktiva och sociala fritidssysselsättningar. De tycks överhuvudtaget ha få intressen, konstaterar hon, de är ofta passiva och sysslösa, går oftare än sina skötsamma kamrater på ungdomsgård men är mer sällan med i någon förening eller klubb.

Det finns en rad undersökningar som visar att kriminella genomgående haft mindre kontakt med ungdomsorganisationer, som t ex idrottsföreningar och liknande och att de i betydligt mindre utsträckning än andra ägnar sin fritid till konstruktiva aktiviteter. Harwitz och Christiansen, (1971)¹ Ett exempel på en sådan undersökning är ett forskningsprojekt, som leddes av Ferguson (1952). Man undersökte samtliga Glasgowpojkar som 1947 lämnade skolan vid 14 års ålder, dvs tidigast möjligt. Han följde denna grupp till 17-18 års ålder och jämförde då i en mängd avseenden totalgruppen med den grupp pojkar som registrerats för någon form av brottslig aktivitet. Han fann därvid bl a att brottsligheten var avsevärt lägre bland pojkar som var medlemmar i organiserade sociala grupper än bland övriga ungdomar.

C. Gängbrottslighet

Det finns en hel del litteratur om gängbrottslighet. Bland de frågor man särskilt diskuterat märks spörsmålet om gängtillhörigheten är primär eller sekundär. Vissa forskare - t ex Chicagoskolan (Shaw, McKay, Thrasher, Kobrin) - ser gängtillhörigheten som det för ungdomskriminaliteten primära, dvs man ser den enskilda gängmedlemmens kriminalitet som ett resultat av den påverkan han utsätts för i gänget. Andra forskare - ex Cyril Burt, makarna Glueck - ser gänget som ett sekundärt fenomen som ej kan ge någon förklaring på varför den enskilde individen begår kriminella handlingar. Gängtillhörigheten är tvärtom ett resultat av deras kriminalitet menar man, man söker

kamrater som i största möjliga utsträckning liknar en själv. Hauge (1968) hävdar att båda dessa åsikter har fog för sig, för vissa ungdomar är gänget den primära grunden till brottsligheten för andra är gänget ett sekundärt fenomen.

Olofsson refererar i "Unga lagöverträdare" en undersökning av Hirschi (1969). Hirschis undersökning bygger på självdeklarerade uppgifter om kriminalitet, skol- och hemförhållanden m m. Han fann att brottsliga gäng sällan rekryterar skötsamma pojkar och att skötsamma pojkar sällan väljer brottsliga kamrater och i så fall begår färre brott än de som redan förut hade anpassningssvårigheter. Ju mer en pojke bryr sig om vad föräldrar och lärare tycker, ju viktigare han tycker det är att klara skolan etc desto mer konformitetsbenägen är han och desto mindre inflytande har brottsliga kamrater på honom. Hirschi anser att det är orsakerna som ligger bakom konformitetsbenägenheten som också styr valet av kamrater, inte kamraterna som påverkar konformitetsbenägenheten. Hirschi fann också att brottslighet inte behöver vara resultat av påverkan från andra.

Större delen av teoribildningen på gängbrottslighetens område har skett i USA och rör uppkomsten av kriminella delkulturer. Den som introducerade begreppet kriminell delkultur var Albert Cohen i sin bok "Delinquent boys" (1955). Cohen hävdade att grundvalen för att en kriminell delkultur skall uppstå är att gruppdeltagarna har gemensamma problem som ter sig olösliga inom den "vanliga" kulturen. Cohen betraktar gängkulturen som ett uppror mot medelklassvärderingarna, som en reaktionsbildning grundad på det faktum att arbetarklassens ungdomar ej har några möjligheter att förverkliga medelklassvärderingarna. Bloch och Niederhoffer (1958) lägger däremot tonvikten vid de svårigheter samhället ställer den unge inför i puberteten, kriminaliteten blir en manifestation av att man är vuxen. Miller (1958) hävdar att kriminalitet är en följd av könsidentitetsproblem som den unge ställs inför genom att barnen i vissa delar av den lägre amerikanska arbetarklassen växer upp i helt kvinnodominerade familjer. Pojkarna begår brott för att bevisa sin manlighet. Cloward och Ohlin (1960) ser kriminaliteten som ett medel att vinna framgång när de lagliga vägarna till framgång är stängda på grund av t ex brist på utbildning. Matza (1964) anser att det brottsliga gängets

viktigaste uppgift är att hjälpa den enskilde att lindra de skuldkänslor han känner för ett begånget brott, genom resonemang av typen "alla andra gör det".

Hauge (1968, 1971) menar att ungdomskriminalitet är ett resultat av den unges försök att motsvara de jämnårigas förväntningar (förväntningarna i den grupp jämnåriga han tillhör) som han upplever dem. Det sista är centralt, enligt Hauge, eftersom den unge ofta feltolkar de andras förväntningar på honom. "Kriminalitet är i många fall resultatet av att individen under trycket av vad han felaktigt upplever som de jämnårigas förväntningar begår handlingar som han själv definierar som förkastliga". Grunden för detta ligger i att det under ungdomstiden upplevs som så oerhört väsentligt att vara accepterad av sina jämnåriga och att individens beteende därför ofta anpassas till det som man tror kamraterna förväntar sig. Det faktum att de flesta känner sig hjälplösa och osäkra och är rädda för att avslöja sin osäkerhet bäddar för missförstånd och feltolkningar. Detta stämmer också väl överens med resultat från Henricssons (1971) tidigare omnämnda undersökning där det klart framgår att ungdomar i 14-15 årsåldern genomgående har en föreställning om att kamraterna är mer normbrotts-accepterande än de faktiskt är, dvs de upplever ett fiktivt tryck mot asocialitet från kamraternas sida.

Hauge hävdar att missförstånden lättast uppstår i löst integrerade grupper där kontakten mellan gruppmedlemmarna är ganska ytlig. Han påvisar utifrån ett par olika undersökningar att de kriminella ungdomsgängen i jämförelse med andra ungdomsgrupper är lösare uppbyggda (medlemmarna skiftar ofta, ledarskapet är oklart) och sämre integrerade. Vidare anser han sig finna belägg för att ju lägre status en medlem har i gruppen - dvs ju sämre integrerad han är - desto fler kriminella handlingar begår han, vilket Hauge tolkar som en följd av att den dåligt integrerade gruppmedlemmen är mindre insatt i de andras faktiska attityder och värderingar och därför i större utsträckning feltolkar dessa.

D. Tidigare resultat inom Örebroprojektets kriminologiska del.

Olofsson (1971) fann vid sina studier av de Örebropojkar som gick ut grundskolan 1968 ingen bekräftelse på att popularitet bland kamraterna har samband med brottsbelastning: "popularitet bland klasskamraterna verkar inte ha något samband vare sig med konformitetsbenägenhet eller med brottsbelastning" (sid 236). I diskussionen kring de erhållna resultaten håller hon det för troligt, att grupperna i stället skiljer sig åt ifråga om kamratrelationernas kvalitet. Däremot fann Olofsson ett klart samband mellan gängtillhörighet och brottsbelastning; de pojkar som uppger att de brukar vara tillsammans i gäng har betydligt högre brottsbelastning än icke-gängmedlemmar. Vid ett närmare studium visade det sig att "brottsligheten i ungdomsgäng starkt varierar beroende på vilka medlemmar som deltar i gängen". Gängmedlemmarna i olika socialgrupper skiljer sig t ex kraftigt från varandra i fråga om brottslighet (mycket låg brottsbelastning i social grupp 1 och hög i socialgrupp 3). "Gängmedlemmar som i lärarskattningarna i 6:e årskursen skattas som aggressiva, motoriskt oroliga, disharmoniska och med skolleda har högre brottsbelastning än pojkar som är vänliga, lugna, harmoniska och skolmotiverade" (sid 237).

E. Några sammanfattande kommentarer

Man tycks i stort vara överens om att de flesta kriminella ungdomar har kvalitativt sämre kamratrelationer än sina jämnåriga. Man hävdar t ex att kamratkontakterna ofta är ytligare än för andra ungdomar, att man i grunden är mer socialt osäker samtidigt som man är starkt beroende av att vara accepterad i kamratkretsen och därför känner ett tryck på sig att handla i enlighet med kamraternas förväntningar även när dessa handlingar är sådana att man egentligen inte skulle vilja vara med om dem. Som grupp betraktat orienterar man sig troligen mer mot kamrater och andra jämnåriga än mot vuxenvärlden. Allt detta torde nära hänga samman med hurdan kontakten med föräldrarna är. Har man inte ett gediget stöd hemifrån och en trygg tillit till föräldrarna blir man hänvisad till att söka sin primära förankring på annat håll. (Föräldrarelationernas betydelse belyses närmare i en pågående undersökning av A. Dunér).

Mindre kontakt med föreningsliv, tätare kamratsamvaro, ofta samvaro i gäng är andra faktorer om vilka litteraturen ger tämligen samstämmiga resultat. Däremot råder det delade meningar om huruvida brottsliga ungdomar skiljer sig från andra i fråga om popularitet bland kamraterna.

UNDERSÖKNINGENS SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Av det föregående framgår att man funnit att ungdomar som officiellt registrerats som brottsliga skiljer sig från dem som inte återfinns i myndigheternas register i fråga om sina relationer till kamraterna. Det är denna undersöknings syfte att för en årsklass grundskolepojkar belysa olika aspekter på deras kamratrelationer utifrån ett mer fingraderat mått på brottslighet, nämligen pojkarnas självdeklarerade brottsbelastning och benägenhet att konformera med samhällets lagfästa normer.

En avsikt är också att något beskriva kamraters medverkan vid själva brottshandlingen.

Följande frågeställningar kan formuleras:

1. Finns samband mellan kamratsamvarons yttre karakteristika och brottslighet?

Vi vill närmare belysa frågor som rör hur ofta man umgås med sina kamrater, om man tillhör något gäng, hur många och vilka kamrater man umgås med, var, när och under vilka former man träffas.

Utifrån litteraturgenomgången synes vi ha skäl att vänta oss:

Samband mellan tät kamratsamvaro och brottslighet

Samband mellan gängtillhörighet och brottslighet

Samband mellan kamrataktiviteter av passiv natur (t ex stå och hänga i gathörn) och brottslighet

Negativt samband mellan föreningstillhörighet/organiserade fritidsaktiviteter och brottslighet

2. Finns samband mellan ställning i kamratkretsen och brottslighet?

Vi vill närmare penetrera pojkarnas egen upplevelse av hur populära de är bland sina kamrater, hur säkra de känner sig i kamratkretsen, om de har någon bästa vän, liksom deras faktiska popularitet i klassen utifrån sociometriska mått.

Som framgått av litteraturstudien har man i många undersökningar funnit samband mellan brottslighet och mått på popularitet vilket skulle få oss att anta ett samband även i denna studie. Utifrån de tidigare resultaten inom Örebroprojektets pilotgrupp (Clorfsson, 1971) kan vi emellertid inte vänta oss något sådant samband.

Vi har däremot mer entydig grund för att vänta oss

samband mellan upplevd osäkerhet bland kamraterna och brottslighet

samband mellan ytlighet i kamratrelationerna och brottslighet

3. Finns samband mellan kamratorientering och brottslighet?

Hur pass kamratorienterade normmönster har man vad gäller handlingsintentioner och värderingar rörande bagatellartade normbrott? Hur beroende är man av sina kamrater? Brukar man ha samma åsikter som kamraterna? Är det viktigt vara populär? Är det så viktigt att man nästan är med på vad som helst för kamraternas skull? Vågar man uttrycka en avvikande mening om klassen ens om något? Följer man kamraterna eller föräldrarna i en tveksam situation? Vem känner man sig bäst förstådd av - kamrater eller föräldrar?

Vi har skäl att vänta oss att de mer brottsbelastade pojkarna är mer kamratorienterade och starkare beroende av sina kamrater än övriga pojkar.

UNDERSÖKNINGENS UPPLÄGGNING

A. Undersökningsgrupp

Örebroprojektets huvudgrupp utgörs av elever som våren 1965 gick i åk 3. Dessa elever, vilka som regel är födda 1955, har sedan följts upp med olika undersökningsinstrument. Denna studies undersökningsgrupp utgörs av de pojkar i huvudgruppen som i åk 9, 1971, besvarat en enkät om självdeklarerad brottslighet benämnd Elevenkät K 71.

B. Bortfall

Av totalt 592 i åk 9 inskrivna pojkar har 544 besvarat enkäten - bortfall 8%. Även de s k skolslutarna - 48 pojkar, har genom uppsökande verksamhet beretts möjlighet att besvara enkäten, varvid 40 stycken eller 83% avgivit svar.

C. Mått på brottslighet

De använda brottslighetsmåttena bygger på uppgifter från den s k kriminologenkäten, Elevenkät K 71, - beskrivs utförligt i Dunér & Haglund, Tonårspojkar och brott, 1973 - vilka kompletterats med data ur Barnavårdsnämndens register över pojkar som anmälts dit på grund av kriminellt beteende.

1. Elevenkät K 71

I detta formulär har eleverna fått svara på om de begått 14 uppräknade brottstyper och i så fall hur många gånger. I följdfrågor har de sedan för varje brottstyp bl a fått uppge om de begått brottet i fråga ensamma eller tillsammans med kamrater, när de begått brottet, om de blivit upptäckta och i så fall av vem. Genom komponentanalys har man kunnat gruppera de 14 brottstyperna i 5 olika brottsdimensioner. I bilaga I redovisas de 14 brottstyperna uppdelade efter brottsdimensioner. Eleverna tillfrågades också om de gjort sig skyldiga till ett antal andra icke önskvärde beteenden (alkoholbruk, thinner-sniffning, narkotikabruk, skolk.)

2. Allmän brottsbelastning

En sammanräkning av det antal olika brott av enkätens 14 brottstyper som varje individ säger sig ha begått används som mått på pojkens allmänna brottsbelastning. Den genomsnittliga brottsbelastningen för totalgruppen är 3.87 och standardavvikelsen 2.43. För många av bearbetningarna i denna studie har pojkarna delats in i 3 grupper alltefter brottsbelastning:

- Grupp B = 0 De som överhuvudtaget inte begått något av de i enkäten uppräknade brotten, sammanlagt 58 st eller 11%
- Grupp B = 1-6 De som begått mellan 1 och 6 olika brottstyper, sammanlagt 49 pojkar eller 78%
- Grupp B = 7 De som gjort sig skyldiga till minst 7 brott, dvs minst hälften av det totala antalet olika brottstyper, sammanlagt 65 pojkar eller 12%.

3. Konformitetsgruppstillhörighet

Som grund för indelningen i konformitetsgrupper ligger den s k sekvensmodellen, (Magnusson, Dunér och Clofsson, 1968,) vilken bygger på tankegångar från Becker (1963). Enligt Becker är det centrala i brottslighetsproblematiken individens känsla av att vara en "outsider", den brottslige upplever sig stå utanför samhälle, familj, skola och identifierar sig med en grupp vars värderingar stöder kriminella beteenden. Om det av samhället icke accepterade beteendet får påföljder som upplevs som orättfärdiga kan outsiderskänslan ytterligare förstärkas och identifikationen med den brottsliga gruppen öka ännu mer.

De flesta pojkar som blir upptäckta när de begår brottsliga handlingar konformerar och begår inga fler brott, de känner sig tillräckligt som "insiders" för att ta rättelse och har så att säga inte råd att ta risken av att bli uteslutna ur den grupp de identifierar sig med (såsom föräldrar, skola, icke-brottsliga kamrater). Andra pojkar fortsätter att begå brott trots tillsägelse eller mer allvarliga påföljder (BVN, polis)

"De känner sig kanske främmande för den vuxna världens normer eller är depriverade, utstötta så att de finner större tillfredsställelse i att begå brott, ensam eller i sin kamratgrupp än att vara laglydiga" (Olofsson, 1971, sid. 55).

Pojkarna har delats in i 7 konformitetsgrupper efter två dimensioner. Den ena dimensionen beskriver vad som följt på brottet, dvs yttre händelser. Den andra dimensionen beskriver hur pojken reagerat, om han tagit steget mot en brottslig outsidergrupp eller om han tagit steget mot konformitet (Olofsson, 1971). De pojkar som inte begått något av de uppräknade brotten under vårterminen i åk 9 räknas som konforma.

Nedan redovisas hur materialet fördelar sig på de olika konformitetsgrupperna.

Konformitetsgrupp enligt sekvensmodellen

	Ej brott	Ej upptäckta,	Upptäckta	BVN-utredn.
<u>Konforma</u>	Konformitetsgrupp (1)	Konformitetsgrupp (2)	Konformitetsgrupp (4)	Konformitetsgrupp (6)
Antal	56	173	140	43
procent	9.7	30	24.3	7.5
<u>Aktiva</u>		Konformitetsgrupp (3)	Konformitetsgrupp (5)	Konformitetsgrupp (7)
Antal		99	48	18
procent		17.2	8.3	3.2

Totalt 577

Konformitetsgrupp Innebörd

1.	Aldrig begått brott
2.	Begått brott, slutat, ej upptäckt
3.	Begått brott, aktiv, ej upptäckt
4.	Begått brott, slutat, upptäckt men ej anmäld till BVN
5.	Begått brott, aktiv, upptäckt men ej anmäld till BVN
6.	Begått brott, slutat, anmäld till BVN
7.	Begått brott, aktiv, anmäld till BVN

D. Variabelbeskrivning

En översikt över de variabler som studerats och de instrument som använts för att mäta dem ges i nedanstående tabell.

Tabell 1. Variabelbeskrivning

Variabler	Årskurs	Mätinstrument
<u>Kamratsamvaro</u>		
Kamratumgängesfrekvens	6	Fråga 47 Elevenkät
	8	Fråga 3 Fritidskamrater
	9	Fråga 22 Kriminologenkät
Hur många och vilka kamrater?	8	Fråga 2 Fritidskamrater
Gängtillhörighet	8	Fråga 19 Normenkät
Var och under vilka former träffas man?	6	<u>Elevenkät:</u> Fråga 41-45 ang. föreningstillhörighet Fråga 51: "Hur ofta brukar Du gå till någon ungdomsgård på kvällarna?"
	8	<u>Fritidskamrater:</u> Fråga 4: "Var brukar Du och Dina kamrater vara när ni är tillsammans?"
När träffas man?	8	<u>Fritidskamrater:</u> Fråga 5: "När är Du mest tillsammans med Dina kamrater?"
<u>Ställning i kamratkretsen</u>		
Upplevd popularitet	6	<u>Sociometriska mått:</u> självskattning
	8	självskattning
	9	<u>Elevenkät:</u> Fråga 29: "Känner Du Dig populär bland kamraterna?"
Popularitet	6	<u>Sociometriska mått:</u> "klassrum, eget kön"
	8	"Skolresa, eget kän" kommunikationskattning
Osäkerhet	9	<u>Elevenkät:</u> Fråga 31: "Känner Du Dig blyg och osäker bland jämnåriga?"
Ytlighet	9	<u>Elevenkät:</u> Fråga 25: "Har Du någon bästa vän/vänner?"
<u>Kamratorientering</u>		
	8	Normenkät
	9	<u>Elevenkät:</u> Fråga 13: "Du är för tillfället med ett gäng som planerar att göra något de flesta tycker är kul, men som alla vet är olovligt. Vem betyder mest för Dig när Du bestämmer om Du ska vara med eller inte?" Fråga 27: "Om Dina föräldrar vill att Du ska göra en sak medan Dina kamrater föreslår något helt annat - hur brukar det i allmänhet gå?"

forts.

Variabler	Års- kurs	Mätinstrument
		Fråga 30: "Vem tycker Du i allmänhet förstår Dig bäst? - Kamrater eller föräldrar?"
Åsikts- och handlingsstyrning kamratberoende	8	Normenkät: Fråga 13: "Om de flesta i klassen bestämt sig för att göra något som Du tycker är fel att göra skulle Du då säga att Du inte gillade det?"
	9	Elevenkät: Fråga 3: "Är det viktigt att vara populär bland kamraterna?" Fråga 4: "Brukar Du ha samma åsikter som Dina kamrater om det mesta?" Fråga 8: "Har det hänt att Du varit med om att göra saker som Du egentligen inte ville bara för att få vara med vissa kamrater?"

E. Mätinstrument

1. Sociometriska mått

Åk 6, 1965

"Klassrum, eget kön" Eleverna fick föreställa sig att de skulle byta klassrum och att inte alla klasskamraterna skulle kunna följa med till det nya, mindre klassrummet, varför var och en fick rangordna sina kamrater i den ordning de ville att de skulle få komma med till det nya klassrummet. Varje elev har därigenom erhållit ett antal rangvärden vilka transformerats till z-poäng, varefter man för varje individ beräknat medelvärdet av de z-värden han erhållit.

"Självskattning, eget kön" Eleverna fick också ange vilka kamrater de trodde de flesta valt före respektive efter dem själva varigenom man fick ett mått på elevernas upplevda popularitet. Även dessa rangvärden z-transformerades.

Åk 8, 1970

"Skolresa, eget kön" I princip användes samma skattningsförfarande som i åk 6 med den skillnaden att eleverna i stället fick rangordna

sina kamrater efter hur gärna de ville ha dem med på en skolresa med buss. (Eleverna i åk 8 har inget fast klassrum.) Bortfallet i denna uppgift blev dock stort - 19.3% varav 9.9% berodde på sjukdom eller annan frånvaro. Många elever reagerade starkt mot uppgiften och utförde den inte alls eller gjorde felaktiga skattningar (9.4%). I stort var denna tendens koncentrerad till vissa klasser, vilka därför uteslutits från fortsatta bearbetningar.

"Självskattning, eget kön" Eleverna fick också skatta sin egen popularitet på samma sätt som i åk 6. Bortfallet var här betydligt mindre: 12.3% varav 2.8% på grund av utelämnningar eller andra felaktigheter.

"Kommunikation" Eleverna ombads att i rangordning ange de 5 klasskamrater som de brukade tala mest med på rasterna. Den kamrat som nämnts på första plats får 5 poäng, den som nämnts på andra plats får 4 poäng osv, sammanlagd valpoäng för varje individ har sedan beräknats. Bortfall 12.5% varav 2.6% på grund av utelämnanden eller felaktigheter.

2. Fritidskamrater

Åk 8, 1970

I samband med insamlingen av sociometrisk data fick eleverna också svara på ett antal frågor om fritidskamrater. Formuläret finns i sin helhet i bilaga II.

3. Normenkät

Åk 8, 1970

Eleverna har i 8:e årskursen i en enkät fått ange sin inställning till normbrott av olika slag. (En närmare redovisning- varur det nedan beskrivna är hämtat, återfinns i Henricsson, 1971, 1973). I en del av enkäten fick de skatta sina egna, föräldrarnas och kamraternas (definierat som de kamrater vars åsikter man bryr sig mest om) värderingar av ett antal beteenden. I en annan del fick eleverna för olika beskrivna situationer uppge sina egna handlingsintentioner, sina förväntningar på kamraternas beteenden samt uppskatta vilka förväntningar föräldrarna kunde tänkas ha på sina barns beteende. De beteenden eleverna fått ta ställning till har varit:

Pröva hasch
 Snatta (i butik eller varuhus)
 Skolka från skolan
 Driva på stan varje kväll/stå vid någon kiosk och hänga
 Stanna ute sent på natten utan lov
 Fuska på en skrivning/förhör
 Dricka sig berusad
 Strunta i föräldraförbud
 Eleverna har också fått ange värderingar för ännu ett beteende,
 nämligen
 Samlag med pojk/flickvän

Med hjälp av latent profilanalys erhöles, såväl för handlingsintentioner som för värderingar av olika beteenden, 5 undergrupper av elever med likartade attityder till de olika normerna. För pojkarnas del utgörs grupperna av en lågaccepterande grupp (Grupp L), dvs en grupp med en genomgående avståndstagande attityd till alla typer av normbrott. De som ingår i denna grupp intar en i stort föräldra- och samhällskonform linje. Mellangruppen (Grupp M) tar kraftigt avstånd från snatteri och haschrökning men har i övrigt en accepterande hållning till de flesta beskrivna beteenden (som att stanna ute sent, dricka sig berusad, strunta i föräldraförbud). De mest normbrottsaccepterande grupperna i materialet, höggrupperna; utgörs av en Grupp H där man tar avstånd från haschrökning men i övrigt har övergenomsnittliga handlingsintentioner och värderingar (också för snatteri) samt en Grupp HH som uttrycker intentioner och övergenomsnittlig acceptans såväl till snatteri som till haschrökning. Båda höggrupperna markerar motsatsställning i förhållande till samhälle, föräldrar, skola etc. Förutom dessa grupper finns för handlingsintentionernas del en grupp LM (låg- och mellanmönster) som i princip är lågaccepterande men har ett mer svårtolkat mönster med intentioner till fusk. På värderingssidan framträder en grupp som betecknats LS vilken utgörs av en samlagsaccepterande låggrupp.

För höggrupperna finns en markant större kamratorientering i normerna än hos den lågaccepterande gruppen, de upplever ett mindre avstånd mellan sina egna och kamraternas normer än vad övriga grupper gör. Grupp H och HH orienterar sig mycket starkt mot kamraterna i sina normer, medan grupp L orienterar sig mot föräldrarna. Grupp M och LM intar olika mellanformer. Kamratorientering innebär här en orientering mot kamraternas normer som man föreställer sig dem.

Eleverna fick också besvara ett antal enkätfrågor, varav ett par använts i denna undersökning.

4. Elevenkät åk 6, 1968; åk 9, 1971

Ett antal frågor ur elevenkät åk 6, 1968 (närmare beskrivning av denna återfinns i Magnusson, Dunér & Zetterblom, 1975) och åk 9, 1971 (Marnell et al, 1973) har också använts för att belysa olika aspekter av kamratrelationer.

FRITIDSKAMRATER

Totalgruppsresultaten från frågeformuläret "Fritidskamrater" som görs i åk 8, då eleverna var ca 15 år gamla, redovisas i tabell 2.

Det är mycket ovanligt att pojkarna uppger sig inte ha några kamrater alls, endast 2.8% svarar nej på frågan om de överhuvudtaget har kamrater. Det är inte heller särskilt vanligt att man bara uppger 1 kamrats namn på följdfrågan om vilka kamrater man umgås med - 8.7% - och mer än 6 kamrater säger sig bara 7.6% av pojkarna ha. Det genomsnittliga antalet uppgivna kamrater - bland dem som överhuvudtaget skrivit ned några namn - är 4.6

De flesta uppger att samtliga deras kamrater går i skolan - i genomsnitt har man 3.8 kamrater i skolan - men i det närmaste en femtedel av pojkarna har åtminstone någon kamrat som redan arbetar. Majoriteten av dem uppger dock bara 1 eller maximalt 2 förvärvsarbetande vänner och det är inte ens fullt 2% som säger sig ha 3 eller fler yrkesverksamma i sin umgängeskrets.

Helt naturligt söker sig majoriteten till jämnåriga kamrater men relativt många pojkar svarar att de har åtminstone någon kamrat som är äldre än 15 år (drygt 40%). Fler än 3 kamrater över 15 år har ungefär 10% av pojkarna. I kontrast till detta är det knappt 15% som skriver ned namnen på yngre kamrater och det är endast 1.5% som säger sig ha 3 eller fler kamrater som är yngre än 14 år. Det är möjligt att resultaten här är lite missvisande, kanske är man överhuvudtaget mer benägen att framhålla att man umgås med kamrater som är äldre än man själv än med sådana som är yngre, även om det i realiteten inte är de äldre man träffar allra mest.

I 15-årsåldern är kamraterna viktiga och man träffar dem ofta, de flesta 6 eller fler gånger per vecka (37.8%), medan bara 6.6% träffar sina vänner endast en gång per vecka eller ännu mer sällan. Över hälften är tillsammans med kamrater både eftermiddag och kväll, 20% mest på kvällarna, medan det är knappt 10% som huvudsakligen ägnar eftermiddagarna åt kamratsamvaro.

Många har en föreställning om att ungdomar i den här aktuella åldern mest träffas under ganska lösa former, ute någonstans, i ett gathörn, en park eller på stan. Det visar sig också att en tredjedel av pojkarna svarat att de mest brukar träffa sina kompisar på sådana platser. Mer överraskande är det kanske att ungefär lika många ungdomar har angivit det som typiskt att de brukar vara tillsammans i någon form av organiserad aktivitet, som ishockey, tennis, någon klubb. I det närmaste en femtedel av pojkarna har svarat att man brukar träffas hemma hos någon kamrat lika stor andel uppger diskotek/party.

Tabell 2. Fördelning av svar på frågor i frågeformuläret
"Fritidskamrater"

Observera att materialet är framräknat på de elever som besvarat Elevenkät K71.

		N	%
1. <u>Har du kamrater?</u>	Ja	520	97.2
	Nej	15	2.8

2. Antal kamrater

	Totalt uppräknat antal		Antal kamrater											
	I skolan		I samma klass		Som ar- betar		Yngre än 14 år		14-15 år		Äldre än 15 år			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
0			28	5.2	178	33.3	437	81.7	456	85.2	57	10.7	317	59.3
1	43	8.7	53	9.9	110	20.6	67	12.5	60	11.2	87	16.3	108	20.2
2	60	12.1	62	11.6	91	17	21	3.9	11	2.1	86	16.1	57	10.7
3	86	17.3	94	17.6	65	12.1	7	1.3	4	0.7	102	19.1	24	4.5
4	75	15.1	86	16.1	44	8.2	1	0.2	4	0.7	81	15.1	13	2.4
5	172	34.7	148	27.7	33	6.2	2	0.4			86	16.1	11	2.1
6	22	4.4	22	4.1	8	1.5					10	1.9	3	0.6
7	21	4.2	15	2.8	1	0.2					11	2.1	0	0
8	11	2.2	12	2.2	1	0.2					5	0.9	1	0.2
9	6	1.2	15	2.8	4	0.7					10	1.9	1	0.2
	496		535		535		535		535		535		535	
M		4.63		3.75		1.73		0.26		0.20		2.96		0.81
S		2.22		2.03		1.78		0.67		0.58		1.99		1.32

Tabell 2 forts.

3. Hur ofta brukar du vara tillsammans med dessa kamrater?

	N	%
Mindre än 1 gång/vecka	12	2.4
1 gång/vecka	21	4.2
2-3 gånger/vecka	102	20.5
4-5 gånger/vecka	172	35.1
6 eller fler gånger/vecka	188	37.8
Totalt	498	

4. Var brukar du och dina kamrater vara när ni är tillsammans?

	N	%
Hemma (endast hos sig själv)	65	12.1
Hemma (hos kamrat, på landet)	103	19.3
Organiserad aktivitet (t. ex. klubb, tennis, hockey)	171	32
Nöjen (diskotek, party etc)	96	18
Ute ospecificerat (ute på stan, i parker etc)	178	33.3
Totalt	613	

5. När är du mest tillsammans med dina kamrater?

	N	%
På veckohelgerna	83	16.7
På eftermiddagarna	49	9.8
På kvällarna	100	20.1
Både eftermiddagar och kvällar	266	53.4
Totalt	498	

KAMRATSAMVARO

A. Hur ofta träffar man sina kamrater?

Av tabell 3 kan man utläsa ett klart samband mellan hur ofta pojkarna umgås med sina kamrater och det antal olika brott de gjort sig skyldiga till. Redan i årskurs 6 träffar pojkarna i den mest brottsbelastade gruppen sina kamrater betydligt oftare än övriga pojkar. 47,3% i grupp B \geq 7 träffar sina kamrater 5-7 gånger/vecka medan den totala andelen pojkar med så tät kamratsamvaro är 35,4%. I årskurs 8 och 9 är skillnaderna ännu tydligare, i åk 9 träffar 80,8% av de mest brottsbelastade kamraterna nästan varje kväll (mot 62,6% för totalgruppen) medan det är definitivt ovanligt att man inte ägnar åtminstone ett par kvällar i veckan åt kamratumgänge.

De som inte begått några brott alls umgås å sin sida i avsevärt mindre utsträckning än övriga med sina kamrater. Detta blir alltmer tydligt ju högre upp i årskurserna eleverna kommer då pojkar i allmänhet ägnar allt större del av sin fritid till kamratsamvaro. (Tabell 3) Medan andelen av totala gruppen som träffar kamraterna riktigt ofta ökar från 35,4% i åk 6 till 62,6% i åk 9 och för de mest brottsbelastade från 47,3% till 80,8% har motsvarande andel i den icke brottsbelastade gruppen bara ökat från 30,3% till 35,6%.

Den genomsnittliga brottsbelastningen ökar också entydigt med ökad kamratumgängesfrekvens för samtliga årskurser (Tabell 3). För åk 9 gäller t ex att den genomsnittliga brottsbelastningen för dem som uppger att de nästan aldrig träffar kamrater är 1,59, motsvarande siffra för den motsatta extremen ("nästan varje kväll") är 4,03%.

Tabell 4 speglar förhållandet mellan konformitetsgruppstillhörighet och kamratsamvaro. Redan i åk 6 framträder en ökning av benägenheten till hög kamratsamvaro för varje steg i sekvensmodellen. För åk 9 noteras också klara skillnader mellan aktiva och konforma pojkar i fråga om hur stor andel som träffar sina kamrater mycket ofta respektive sällan eller aldrig - de brottsligt aktiva är också de som har tätast kamratsamvaro.

Samtliga signifikanstestningar rörande samband mellan brottslighet och kamratumgängesfrekvens ger statistiskt säkerställda resultat.

B. Hur många och vilka kamrater umgås man med?

Några frågor ingående i variabeln "Fritidskamrater", åk 8 ger möjlighet till belysning av vissa aspekter av ovanstående fråga. Som framgår av tabellerna 5 och 6 erhålls inga signifikanta samband med allmän brottsbelastning och vad gäller konformitetsgruppstillhörighet signifikant samband enbart vad gäller antalet kamrater i samma klass.

Vi kan emellertid notera vissa tendenser. Som framgår av tabell 5 skiljer sig procentsiffrorna för olika brottsbelastningsgrupper så gott som genomsnittligt på ett enhetligt sätt från varandra efter en stigande eller fallande skala för de olika delfrågorna. Så har t ex de mest brottsbelastade den största andelen elever med riktigt många kamrater, de inte alls brottsbelastade den minsta andelen. Den minsta andelen pojkar med riktigt få kamrater återfinns i grupp B \geq 7, den största andelen i grupp B = 0. Efter samma linjer har de mest brottsbelastade fler kamrater såväl i skolan som i arbetslivet än de mindre brottsbelastade, däremot tycks man inte ha någon större del av sin kamratkrets i den egna klassen. När det gäller kamraternas ålder tycks de som har begått det största antalet brott i något större utsträckning ha 3 eller fler kamrater som är äldre än de själva, medan ingen av dem uppgett att de har 2 eller fler kamrater som är yngre. Om vi i stället granskar den genomsnittliga brottsbelastningen för olika svarsalternativ kan vi konstatera ett mönster som överensstämmer med ovanstående resonemang.

Vad gäller konformitetsgruppstillhörighet saknas enhetliga tendenser som gäller såväl inom varje sekvenssteg som vid total jämförelse mellan aktiva och konforma. De skillnader som noteras totalt mellan aktiva och konforma pojkar är dessutom små (Tabell 6) För "antal kamrater i samma klass", där den statistiska prövningen visar ett signifikant samband med konformitetsgruppstillhörighet, är resultatet något svårtolkat. Totalt sett tycks gälla att andelen pojkar med många kamrater i den egna klassen minskar

för varje steg längs påföljdsdimensionen. Observeras bör att det är mycket ovanligt att de pojkar som utretts av BVN har många kamrater i sin egen klass.

Det finns skäl att närmare granska pojkarna i konformitetsgrupp 7, vilka i de flesta fall skiljer sig från övriga pojkar, mer eller mindre markant, vad gäller hur många och vilka kamrater man umgås med. Ofta är skillnaderna särskilt tydliga i relation till konformitetsgrupp 1. I tabell 7 är procentsiffrorna för k-grupp 1.7 och totalgruppen sammanställda för att underlätta en jämförelse.

Av tabellen framgår att k-grupp 7 i större utsträckning har många kamrater (6-9 stycken) men inte till någon större del många kamrater som går i skolan och allra minst i den egna klassen - ingen av pojkarna uppger 4 eller fler klasskamrater som fritidskamrater. Inte heller umgås man särskilt ofta med yngre kamrater. I stället söker man sig oftare än övriga till äldre kamrater och mycket oftare än övriga till sådana som arbetar.

K-grupp 1:s pojkar å sin sida har inte särskilt ofta många kamrater och har därför helt följdriktigt inte heller uppgett många kamrater i skolan (- dock fler än k-grupp 7). De kamrater de umgås med tycks dock till stor del återfinnas i den egna klassen. Man umgås också relativt ofta med yngre pojkar medan man mer sällan uppger flera kamrater som är äldre än man själv eller kamrater som redan är ute i förvärvslivet.

C. Gängtillhörighet

Som framgår av tabell 8 erhålls inget klart signifikant samband mellan gängtillhörighet och brottsbelastning vid χ^2 -testning. De mest brottsbelastade pojkarna uppger emellertid i betydligt större utsträckning än de minst brottsbelastade att de tillhör ett gäng - 44.4% mot 22.6%. Även i relation till totalgruppen är andelen gängmedlemmar större i den mest brottsbelastade gruppen. Den genomsnittliga brottsbelastningen är också större för gängmedlemmar än för icke-gängmedlemmar - 4.21 mot 3.05.

Sambandet mellan konformitetsgruppstillhörighet och gängmedlemskap är däremot klart signifikant ($p < .01$). Granskning av tabellen ger också en klar och entydig bild; de brottsligt aktiva pojkarna tillhör i större utsträckning ett gäng än de brottsligt konforma. Andelen gängmedlemmar ökar vidare för varje steg i sekvensmodellen; inom varje steg visar sig de brottsligt aktiva genomgående i större utsträckning än de konforma tillhöra ett gäng. Andelen gängmedlemmar är störst i k-grupp 7, 62.5%, vilket kan kontrasteras mot k-grupp 1:s 21.4%.

D. Var och under vilka former träffas man?

1. Data från åk 6

Besök på ungdomsgård

Som framgår av tabell 9 finns ett klart samband mellan brottslighet och hur ofta man går på ungdomsgård i åk 6. De mest brottsbelastade pojkarna går betydligt oftare på ungdomsgård än övriga grupper, 20% av ungdomarna i grupp $B \geq 7$ går nästan varje kväll på ungdomsgård medan totalt bara 9% av pojkarna går dit så ofta. Bland dem som inte begått några brott alls är det definitivt ovanligt att besöka ungdomsgård. En stark majoritet av dessa uppger att de aldrig går på ungdomsgård (85.3%) och det är bara någon enstaka individ som tillbringar så gott som hela fritiden på "gården". Den genomsnittliga brottsbelastningen ökar också med ökad besöksfrekvens - för de som svarar "aldrig" är genomsnittet 3.14, för de som svarar "nästan varje kväll" är det 5.13.

Andelen pojkar som går extremt ofta respektive aldrig på ungdomsgård skiljer sig åt för olika konformitetsgrupper. De brottsligt aktiva går till större del ofta på ungdomsgården än de konforma pojkarna. Andelen pojkar som är nästan varje kväll på ungdomsgården ökar för varje steg i sekvensmodellen och de som varit föremål för BVN:s utredning är också de som i störst utsträckning tillbringar fritiden på detta sätt.

Sambandsberäkningarna ger statistiskt signifikanta resultat ($p < .01$) för såväl brottsbelastning som konformitetsgruppstillhörighet.

Föreningstillhörighet

Våra förväntningar om ett negativt samband mellan föreningstillhörighet och brottsbelastning bekräftades inte som framgår av tabell 10. Vid sammanställning med allmän brottsbelastning kan vi snarare se vissa tecken på att man i den grupp, där man gjort sig skyldig till störst antal olika brottshandlingar i något större utsträckning än övriga är medlem i idrottsförening (56.4% i grupp B \geq 7 uppger detta mot totalt 47.3%). Även vad gäller frikyrklig förening och hobbyförening finns svaga tendenser till större föreningsaktivitet i den mest brottsbelastade gruppen (skillnaderna är dock här mycket små) däremot ej i statskyrklig förening. Genomgående är de pojkar som inte begått något brott alls något mindre föreningsaktiva än övriga.

Några klara tendenser vad gäller konformitetsgruppstillhörighet tycks inte finnas. Visserligen är det något vanligare bland konforma än bland aktiva pojkar att vara med i idrottsförening - räknat såväl totalt som inom varje sekvenssteg - men för övriga föreningstyper erhålls i det närmaste kongruenta värden då vi jämför samtliga konforma pojkar med samtliga aktiva. Inga av χ^2 -testningarna ger signifikanta värden.

2. Data från åk 8

Som framgår av tabell 11 skiljer sig proventsiffrorna för de olika brottsbelastningsgrupperna på ett enhetligt sätt från varandra i samtliga variabler utom "hemma hos dig själv". Så är det, som förväntat, vanligast bland de mest brottsbelastade och minst vanligt bland dem som inte gjort sig skyldiga till några brott alls, att man träffar sina kamrater "ute" under rätt lösa former, eller att man uppger "nöjen" som en karakteristisk kamrataktivitet. Att delta i organiserade aktiviteter eller att träffas hemma hos en kamrat är vanligast i den icke brottsbelastade gruppen och minst vanligt i den mest brottsbelastade. (Dock är det mycket små skillnader för variabeln "hemma hos kamrat"). Däremot är det såväl i grupp B = 0 som i grupp B \geq 7 relativt vanligt att man är hemma hos sig själv, dock vanligast i grupp B = 0. - Statistiskt säkerställt beroende erhålls enbart för variabeln "ute".

Konformitetsbenägenheten tycks i mycket liten utsträckning hänga samman med under vilka former pojkarna brukar träffa sina kamrater. Ett visst samband mellan sekvenssteg och variablerna "Hemma hos dig själv", "organiserad aktivitet" och "ute" kan möjligen spåras. (se tabell 12). Det tycks något vanligare bland de brottsligt aktiva än bland de konforma, att man mest brukar träffas i den egna bostaden, såväl totalt som inom varje steg i sekvensmodellen. Om vi i stället jämför grupperna utifrån påföljdsdimensionen kan vi se att andelen pojkar som uppger som typiskt att de brukar vara hemma minskar för varje steg, den största gruppen återfinns bland dem som inte begått några brott alls den minsta bland dem som upptäckts och rapporterats till BVN. Samma minskande tendens för varje skalsteg återfinner vi vad gäller "organiserad aktivitet" där den grupp som anmälts till BVN i minst utsträckning uppger att de brukar träffa sina kamrater under sådana former. För variabeln "ute" är tendensen den motsatta - andelen pojkar som uppger att man mest brukar vara "ute" när man umgås med kompisarna ökar för varje steg i sekvensmodellen. Ingen av dessa två variabler tycks dock ha något entydigt samband med konformitet-aktivitet.

E. När träffas man?

I tabell 13 ser vi att för alla 3 brottsbelastningsgrupperna gäller samma inbördes rangordning mellan de olika svarsalternativen på frågan om när man brukar träffa sina kamrater. Vanligast är att man träffar kamrater både eftermiddag och kväll, därefter att man uppger att man mest är tillsammans på kvällarna och i tredje hand på veckohelger. Den minsta andelen elever uppger eftermiddagarna som den vanligaste tidpunkten för kamratsamvaro.

Gruppen B = 0 har största andelen elever som uppger att de mest träffas på eftermiddagar, veckohelger eller kvällar medan grupp B \geq 7 har den största andelen som uppger svarsalternativet "både eftermiddag och kväll" (vilket stämmer väl överens med vad som tidigare konstaterats nämligen att de mest brottsbelastade träffar kamraterna oftare än de mindre brottsbelastade). Något statistiskt säkerställt beroende erhålls emellertid inte vid χ^2 -prövning.

Sambandet mellan svaren på den aktuella frågan och konformitetsgruppstillhörighet blir däremot signifikant. Sambandet är dock svårtolkat och några klara slutsatser kan inte dras. Visserligen har de konforma totalt sett oftare uppgivit svarsalternativen "på veckohelgerna" och "på eftermiddagarna" medan de aktiva till större del markerat "både eftermiddag och kväll" men dessa skillnader gäller inte konsekvent inom de olika sekvensstegen. Pojkarna i k-grupp 7 träffar i mycket stor utsträckning sina kamrater "både eftermiddag och kväll" ingen av dessa pojkar har markerat veckohelger eller eftermiddagar.

F. Sammanfattning

För de mer brottsligt belastade pojkarna i detta material synes gälla:

- De träffar oftare sina kamrater än övriga pojkar (statistiskt säkerställt).
- De visar tendenser till att ha fler kamrater. Många av dessa går i skolan men de söker sig mindre ofta än övriga till de egna klasskamraterna. De uppger sig oftare ha äldre kamrater och kamrater i förvärvslivet, medan de sällan umgås med pojkar som är yngre än de själva.
- De uppger oftare att de tillhör gäng.
- De träffar oftare sina kamrater "ute" under ospecificerade former (statistiskt säkerställt) och visar tendens att också oftare uppge att de träffar sina vänner på t ex diskotek medan de mer sällan än övriga uppger någon form av organiserad aktivitet som typisk för sitt kamratumgänge.
- De går oftare på ungdomsgård i åk 6 (statistiskt säkerställt) och de tycks också något oftare vara med i idrottsförening.

Även de brottsligt aktiva jämfört med de konforma, liksom de som hör till ett högre steg utefter påföljdsdimensionen jämfört med de som hör till ett lägre, visar sig oftare träffa sina kamrater, oftare tillhöra gäng och oftare gå på ungdomsgård. Det bör också påpekas att de som mött den allvarligaste påföljden - registrering och utredning av BVN - och ändå fortsätter begå brott inte i något fall uppger att man har många kamrater i den egna klassen, något som bör relateras till förhållandet att de pojkar som inte begått några brott alls i så stor andel som 22% uppger sig ha många kamrater i klassen. detta trots att de totalt sett tycks ha färre kamrater än den nyss nämnda gruppen.

G. Kommentarer

Hypoteserna om samband mellan brottslighet och hög kamratsamvaro respektive gängtillhörighet bekräftas sålunda i undersökningen. Likaså kan vi spåra tendenser till att de mer brottsliga oftare uppger ganska lösliga fritidsaktiviteter som typiska för deras kamratumgänge ("ute"/"nöjen"), medan organiserade umgängesformer mer sällan framhålls som det vanliga. Det behöver dock inte innebära att de inte är med i föreningar av olika slag, med tanke på hur ofta de träffar kamrater upptar kanske föreningslivet bara en mindre del av den totala tid de ägnar åt kamratumgänge. Resultaten från åk 6 antyder tvärtom en något ökad kontakt med t ex. idrottsföreningar för de mer brottsliga än för övriga grupper. Det förefaller som om de mer brottsbelastade redan i åk 6 överhuvudtaget är mer aktiva utanför hemmet än övriga. De träffar oftare kamrater, går mycket på ungdomsgård, deltar i föreningsliv - medan de helt konforma pojkar på sin sida till större delen håller sig borta från dessa olika kamratinriktade aktiviteter. Man kan fråga sig om detta beror på att "utespringarna" inte trivs hemma. Hurdana är deras föräldrarelationer?

Tabell 3. Kamratumgängesfrekvens och brottsbelastning. Redovisning av hur ofta pojkar i olika brottsbelastningsgrupper uppger sig träffa sina kamrater. Genomsnittlig brottsbelastning och spridning för olika alternativ.

Åk 6.

Kamratumgänges- frekvens	Allmän brottsbelastning						Totalt		M _B	S
	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		N	%		
	N	%	N	%	N	%				
0 kväll/vecka	11	33.3	48	14.8	7	12.7	66	16	3.01	2.49
1-2 kvällar/vecka	8	24.2	73	22.5	7	12.7	88	21.4	3.37	2.83
3-4 kvällar/vecka	4	12.1	93	28.7	15	27.3	112	27.2	3.63	2.44
5-7 kvällar/vecka	10	30.3	110	33.9	26	47.3	146	35.4	4.08	2.86

$$\chi^2 = 14.72 \text{ df} = 6 \text{ p} < .05$$

Åk 8

Kamratumgänges- frekvens	Allmän brottsbelastning						Totalt		M _B	S
	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		N	%		
	N	%	N	%	N	%				
Mindre än 1 g/vecka	2	4.3	8	2.3	0	0	10	2.2	2	1.07
1 g/vecka	5	10.6	14	4	2	3.4	21	4.6	2.52	2.52
2-3 ggr/vecka	7	36.2	78	22.2	3	5.2	78	21.4	2.64	2.07
4-5 ggr/vecka	12	25.2	127	36.1	21	36.2	160	35	3.61	2.52
6 el. fler ggr/vecka	11	23.4	125	35.5	32	55.2	168	36.2	4.16	2.82

$$\chi^2 = 27.52 \text{ df} = 8 \text{ p} < .01$$

Åk 9

Kamratumgänges- frekvens	Allmän brottsbelastning						Totalt		M _B	S
	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		N	%		
	N	%	N	%	N	%				
Nästan aldrig	11	18.6	21	4.7	0	0	32	5.5	1.59	0.67
Någon kväll då och då	9	15.3	40	9	3	4.1	52	9	2.62	2.67
Ett par kvällar/vecka	18	30.5	103	23.1	11	15.1	132	22.9	2.97	2.24
Nästan varje kväll	21	35.6	281	63.1	59	80.8	361	62.6	4.03	2.65

$$\chi^2 = 41.48 \text{ df} = 6 \text{ p} < .001$$

Tabell 4. Den procentuella andelen pojkar i de olika konformitets-
grupperna som träffar kamrater sällan eller aldrig resp.
mycket ofta. Åk 6 och Åk 9

Åk 6

0-1 g/vecka

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 48.5	(2) 20.7	(4) 19.6	(6) 14.8	22.9
Aktiva		(3) 28.6	(5) 21.2	(7) 0	23.4
Totalt	48.5	23.7	20	9.8	23.4

5-7 ggr/vecka

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 30.3	(2) 29.8	(4) 38.3	(6) 51.9	35.1
Aktiva		(3) 35.1	(5) 36.4	(7) 42.9	36.3
Totalt	30.3	31.8	37.9	48.8	35.4

$$\chi^2 = 25.94 \quad df = 12 \quad p < .02$$

Åk 9

Någon kväll då och då / Nästan aldrig

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 32.1	(2) 18	(4) 12.9	(6) 7	17.1
Aktiva		(3) 8.1	(5) 6.3	(7) 11.1	7.9
Totalt	32.1	14.4	11.2	8.2	14.4

Nästan varje kväll

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 35.7	(2) 58.7	(4) 64.0	(6) 74.4	59
Aktiva		(3) 70.7	(5) 68.8	(7) 83.3	71.5
Totalt	35.7	63.1	65.2	77	62.6

$$\chi^2 = 36.05 \quad df = 12 \quad p < .001$$

Tabell 5. Sammanställning mellan brottsbelastningsgrupper och data ur formuläret "Fritidskamrater" (Åk 8). Genomsnittlig brottsbelastning och spridning för olika svarsalternativ.

A. Antal kamrater

Allmän brottsbelastning

	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		Totalt		M _B	S
	N	%	N	%	N	%	N	%		
1-2	13	29.5	74	20.9	8	13.8	95	20.8	2.94	2.50
3-5	26	59.1	235	66.4	41	70.7	302	66.2	3.57	2.45
6-9	5	11.4	45	12.7	9	15.5	59	12.9	4.11	3.22

$$\chi^2 = 3.86 \quad df = 4$$

B. Antal kamrater som går i skolan

Allmän brottsbelastning

	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		Totalt		M _B	S
	N	%	N	%	N	%	N	%		
0-2	19	38	96	25.4	15	23.8	130	26.5	3.11	2.59
3-5	26	52	236	62.4	39	61.9	301	61.3	3.56	2.47
6-9	5	10	46	12.2	9	14.3	60	12.2	3.91	3.03

$$\chi^2 = 4.05 \quad df = 4$$

C. Antal kamrater i samma klass

Allmän brottsbelastning

	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		Totalt		M	S
	N	%	N	%	N	%	N	%		
0	23	46	115	30.4	18	28.5	156	31.8	3.38	2.60
1-3	16	32	198	52.4	37	58.7	251	51.1	3.63	2.65
≥ 4	11	22	65	17.2	8	12.7	84	17.1	3.36	2.53

$$\chi^2 = 9.40 \quad df = 4 \quad .05 < p < .10$$

forts.

Forts. tabell 5.

D. Antal kamrater som arbetar

	Allmän brottsbelastning									
	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		Totalt		M	S
	N	%	N	%	N	%	N	%		
0	45	90	311	82.3	47	74.6	403	82.1	3.32	2.52
1	4	8	48	12.7	9	14.3	61	12.4	4.06	2.68
2 el. fler	1	2	19	5	7	11.1	27	5.5	4.79	3.50

$$\chi^2 = 6.64 \quad df = 4$$

E. Antal kamrater som är äldre än 15 år

	Allmän brottsbelastning									
	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		Totalt		M	S
	N	%	N	%	N	%	N	%		
0	34	68	218	57.7	40	63.5	292	59.5	3.44	2.58
1-2	12	24	123	32.5	15	23.8	150	30.5	3.42	2.56
3 el. fler	4	8	37	9.8	8	12.7	49	10	4.16	2.90

$$\chi^2 = 4.09 \quad df = 4$$

F. Antal kamrater som är yngre än 14 år

	Allmän brottsbelastning									
	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		Totalt		M	S
	N	%	N	%	N	%	N	%		
0	41	82	322	85.2	54	85.7	417	84.9	3.54	2.61
1	6	12	42	11.1	9	14.3	57	11.6	3.80	2.69
2 el. fler	3	6	14	3.7	0	0	17	3.5	1.51	1.31

$$\chi^2 = 3.69 \quad df = 4$$

Tabell 6. Sammanställning mellan konformitetsgrupper och data ur formuläret "Fritidskamrater". Procent.

		Konformitetsgrupp							Totalt		X ² - prövning över samtliga k-grupper X ² =7.77 df=12
		1	2	3	4	5	6	7	Kon-formal	Ak-tiva	
Antal kamrater	1-2	31	23.3	22	14.9	24.3	14.3	23.1	20.5	22.7	
	3-5	59.5	60.9	67.1	71.9	64.9	71.4	61.5	65.6	65.9	
	6-9	9.5	15.8	11	13.2	10.8	14.3	15.4	13.9	11.4	
Antal kamrater i skolan	0-2	25.5	11.5	12.2	12.6	21.1	15.2	28.6	14.1	16.2	X ² =12.91 df=12
	3-5	66	73.6	73.4	76.5	73.1	69.6	64.3	73.2	72.5	
	6-9	8.5	14.9	14.4	10.9	5.3	15.2	7.1	12.7	11.3	
Antal kamrater i den egna klassen	0	44.7	26.4	27.8	33.6	31.6	30.3	57.1	31.7	31.7	X ² =26.46 df=12 p < .01
	1-3	34	59.4	46.7	47	55.3	66.7	42.8	52.4	48.6	
	4 el. fler	21.3	14.3	25.5	19.3	13.2	3	0	15.9	19.7	
Antal kamrater som arbetar	0	89.4	84.5	86.7	77.3	84.2	69.7	64.3	81.3	83.8	X ² = 11.60 df=6
	1 el. fler	10.6	15.5	13.3	22.7	15.8	30.3	35.7	18.7	16.2	
Antal kamrater äldre än 15 år	0	66	56.1	66.7	52.9	60.5	63.6	64.3	57.1	64.8	X ² =8.72 df=12
	1-2	25.5	34.5	27.8	33.6	28.9	24.2	21.4	32	27.5	
	3 el. fler	8.5	9.5	5.6	13.4	10.5	12.1	14.3	11.9	7.7	
Antal kamrater yngre än 14 år	0	83	85.1	90	84	71.1	87.9	92.9	84.7	85.2	X ² =8.58 df=6
	1 el. fler	17	14.9	10	16	28.9	12.1	7.1	15.3	14.8	

Tabell 7. Jämförelse mellan de pojkar som inte begått några brott (konform grupp 1), de som trots utredning av BVN fortsatt begå brott (k-grupp 7) samt totalgruppen i fråga om vissa data ur "Fritidskamrater". Procent.

	Konform gr. 1	Konform gr. 7	Total- grupp
Andel pojkar med totalt 6 - 9 kamrater	9.5	15.4	12.9
Andel med 6 - 9 kamrater i skolan	8.5	7.1	12.2
Andel med 1 eller fler kamrater som arbetar	10.6	35.7	17.9
Andel med 4 eller fler kamrater i samma klass	21.3	0	17.1
Andel med 3 eller fler kamrater äldre än 15 år	8.5	14.3	10
Andel med 1 eller fler kamrater yngre än 14 år	17	7.1	15.1

Tabell 8. Tillhör du något gäng? (Fråga 19 Normenkät åk 8)

A. Sammanställning med brottsbelastningsgrupper. Genomsnittlig brottsbelastning och spridning.

	Allmän brottsbelastning						Totalt	M	S
	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7				
	N	%	N	%	N	%	N	%	
Ja	10	22.2	122	33.4	24	44.4	156	33.6	4.21 2.44
Nej	35	77.8	243	66.6	30	55.6	308	66.4	3.05 2.55

$$\chi^2 = 5.38 \quad df = 2 \quad .05 < p < .10$$

B. Procentuella andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna, som säger sig vara med i gäng.

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
k-gr					
Konforma	(1) 21.4	(2) 25.7	(4) 36.8	(6) 46.7	31
Aktiva		(3) 33.7	(5) 45.2	(7) 62.5	40
Totalt	21.4	28.3	38.5	52.2	33.5

$$\chi^2 = 17.25 \quad df = 6 \quad p < .01$$

Tabell 9. Hur ofta går du på ungdomsgård? (Fråga 54 elevenkät åk 6).

A. Sammanställning med brottsbelastningsgrupper. Genomsnittlig brottsbelastning och spridning för olika svarsalternativ.

	Allmän brottsbelastning						Totalt		M _B	S
	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7					
	N	%	N	%	N	%	N	%		
Aldrig	29	85.3	192	59.4	26	47.3	247	59.9	3.14	2.30
1-2 g/mån.	2	5.9	34	10.5	3	5.5	39	9.5	3.82	2.04
1 g/vecka	1	2.9	37	11.5	8	14.5	46	11.2	4.17	3.19
2 g/vecka	1	2.9	35	10.8	7	12.7	43	10.4	4.32	2.53
Nästan varje kväll	1	2.9	25	7.7	11	20	37	9	5.13	3.10

$$X^2 = 21.69 \quad df = 8 \quad p < .01$$

B. Den procentuella andelen elever i olika konformitetsgrupper som uppgett visst svarsalternativ.

"Aldrig"

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
Konforma	(1) 85.3	(2) 62.8	(4) 59.4	(6) 37	61.8
Aktiva		(3) 66.2	(5) 42.4	(7) 28.6	55.6
Totalt	85.3	64.1	55.4	34.1	60

"1-2 ggr/mån"

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
Konforma	(1) 5.9	(2) 7.4	(4) 10.4	(6) 11.1	8.7
Aktiva		(3) 10.4	(5) 9.1	(7) 21.4	11.3
Totalt	5.9	8.6	10.1	14.6	9.5

forts.

Forts. tabell 9.

"1 g/vecka"

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 2.9	(2) 15.7	(4) 8.5	(6) 11.1	11.1
Aktiva		(3) 7.8	(5) 15.2	(7) 21.4	11.3
Totalt	2.9	12.6	10.1	14.6	11.2

"2 g/vecka"

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 2.9	(2) 9.9	(4) 13.2	(6) 11.1	10.4
Aktiva		(3) 6.5	(5) 21.2	(7) 7.1	10.5
Totalt	2.9	8.6	15.1	9.8	10.4

"Nästan varje kväll"

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 2.9	(2) 4.1	(4) 8.5	(6) 29.6	8
Aktiva		(3) 9.1	(5) 12.1	(7) 21.4	11.3
Totalt	2.9	6.1	9.4	26.8	9

$$X^2 = 49.36 \quad df = 24 \quad p < .01$$

Tabell 10. Föreningstillhörighet (Fråga 41-45 elevenkät åk 6)

A. Procentuell andel pojkar i olika brottsbelastningsgrupper som uppger sig tillhöra viss förening.

	Allmän brottsbelastning			Totalt	χ^2	p
	B = 0	B = 1-6	B \geq 7			
Idrottsförening	32.4	47.4	56.4	47.3	4.84	<.10
Statskyrklig förening	5.9	12.7	8.5	11.4	2.42	<.30
Frikyrklig förening	8.8	13.9	16.4	13.8	0.99	<.70
Hobbyförening	20.6	21.7	23.6	21.8	0.12	<.95

df = 2

B. Procentuell andel pojkar i olika konformitetsgrupper som uppger sig tillhöra viss förening.

	Konformitetsgrupp							Totalt Kon- forma	Aktiva
	1	2	3	4	5	6	7		
Idrottsförening	32.4	50.8	40.8	51.9	45.5	51.9	50	49.1	43.1
Statskyrklig förening	5.9	14	11.7	12.1	12.1	7.4	0	11.8	10.5
Frikyrklig förening	8.8	14	11.7	14.2	18.2	14.8	21.4	13.5	14.5
Hobbyförening	20.6	15.8	15.6	26.2	36.4	33.3	21.4	21.9	21.8

Inga χ^2 -testningar är statistiskt signifikanta.

Tabell 11. Var brukar du och dina kamrater vara när ni är tillsammans? (Fråga 4 "Fritidskamrater" åk 8.)
Sammanställning med brottsbelastningsgrupper.

Allmän brottsbelastning

		B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		Totalt		
		N	%	N	%		%	N	%	
Hemma hos dig själv	Ja	9	18	41	10.8	9	14.3	59	12	$\chi^2 = 2.47$
	Nej	41	82	337	89.2	54	85.7	432	88	
Hemma hos kamrat (på landet)	Ja	11	22	78	20.6	12	19.1	101	20.6	$\chi^2 = 0.13$
	Nej	39	78	300	79.4	51	80.9	390	79.4	
Organiserad aktivitet (ex. klubb, tennis ishockey)	Ja	23	46	123	32.5	17	27.7	163	33.2	$\chi^2 = 4.81$.05 < p < .10
	Nej	27	54	255	67.5	46	73	328	66.8	
Nöjen (Diskotek, party)	Ja	4	8	69	18.3	14	22.2	87	17.7	$\chi^2 = 4.23$
	Nej	46	92	309	81.7	49	77.8	404	82.3	
"Ute" (ute på stan, parker, etc.)	Ja	9	18	130	34.4	29	46	168	34.2	$\chi^2 = 9.69$ p < .01
	Nej	41	82	248	65.6	34	54	323	65.8	

df = 2

Tabell 12. Var brukar du och dina kamrater vara, när ni är tillsammans? Fråga 4 "Fritidskamrater" åk 8.

Procentuell andel pojkar i de olika konformitetsgrupperna som svarat på visst sätt.

Hemma hos dig själv (med 1 eller ingen kamrat)

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt	
	k-gr					
Konforma	(1) 19.1	(2) 11.5	(4) 10.1	(6) 3	11.8	$\chi^2=5.86$
Aktiva		(3) 14.4	(5) 13.2	(7) 14.3	14.1	
Totalt	19.1	12.6	10.8	6.4	12.1	

Hemma hos någon kamrat/på landet

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt	
	k-gr					
Konforma	(1) 21.2	(2) 21.6	(4) 21	(6) 24.2	21.6	$\chi^2=4.57$
Aktiva		(3) 22.2	(5) 7.9	(7) 14.3	17.6	
Totalt	21.2	21.8	17.8	21.3	20.4	

Organiserad aktivitet (t ex klubb, ishockey, tennis)

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt	
	k-gr					
Konforma	(1) 44.7	(2) 34.5	(4) 31.9	(6) 15.2	33.1	$\chi^2=8.05$
Aktiva		(3) 34.4	(5) 31.5	(7) 28.5	33.1	
Totalt	44.7	34.5	31.8	19.1	33.1	

Nöjen (Diskotek, partyn)

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt	
	k-gr					
Konforma	(1) 6.4	(2) 19.6	(4) 13.4	(6) 27.3	16.4	$\chi^2=10.96$
Aktiva		(3) 17.8	(5) 26.3	(7) 28.6	21.1	
Totalt	6.4	18.9	16.6	27.7	17.8	$.05 < p < .10$

forts.

forts. Tabell 12.

"Ute" (Ute på stan, i parker, etc)

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt	
	k-gr					
Konforma	(1) 17	(2) 35.1	(4) 36.9	(6) 45.5	34.3	$\chi^2 = 7.54$
Aktiva		(3) 30	(5) 44.7	(7) 35.7	34.5	
Totalt	17	33.2	38.9	42.6	34.4	

df = 6

Tabell 13. När är du mest tillsammans med dina kamrater?
(Fråga 5 "Fritidskamrater åk 8)

A. Sammanställning med brottsbelastningsgrupper. Genomsnittlig brottsbelastning och spridning för olika svarsalternativ.

	Allmän brottsbelastning						Totalt		M	S
	B = 0		B = 1-6		B = 7		N	%		
	N	%	N	%	N	%				
På veckohelgerna	10	21.7	59	16.8	18	13.6	77	16.8	3.10	2.33
På eftermiddagarna	7	15.2	38	10.8	4	6.8	49	10.7	2.51	2.10
På kvällarna	13	28.3	65	18.5	11	18.6	89	19.5	3.49	2.56
Både eftermiddag och kväll	16	34.8	190	54	36	61	242	53	3.90	2.73

$\chi^2 = 8.40$ df = 6

B. Sammanställning med konformitetsgrupper (Procent)

	Konformitetsgrupp							Totalt Konforma	Aktiva
	1	2	3	4	5	6	7		
På veckohelgerna	22.7	11.8	20.2	20.4	11.4	31.8	0	17.8	16
På eftermiddagarna	15.9	15.4	7.1	9.7	11.4	0	0	12.4	7.6
På kvällarna	25	18.4	14.3	15	28.6	40.9	33.3	19.7	19.8
Både eftermiddag och kväll	36.4	54.4	58.4	54.9	48.6	27.3	66.7	50.2	56.5

$\chi^2 = 35$ df = 18 p < .01

STÄLLNING I KAMRATKRETSEN

A. PopularitetEgen uppfattning

Inga statistiskt signifikanta samband erhålls mellan brottsbelastning och upplevd popularitet. Vid granskning av tabell 14 kan vi dock notera att den genomsnittliga brottsbelastningen genomgående är högst i den grupp som skattar sig som mest populär och att pojkarna i grupp B 7 i alla årskurser har en tendens att i större utsträckning än övriga uppleva att de hör till de mest populära.

För konformitetsgruppstillhörighet, tabell 15, erhålls ett statistiskt säkerställt samband med självskattningarna i åk 8. Totalt sett skattar sig de brottsligt aktiva pojkarna i större utsträckning än de konforma såväl extremt lågt som extremt högt. Pojkarna i k-grupp 5 och 7 - dvs de som trots upptäckt, respektive BVN:s utredning fortsatt begå brott - visar i alla årskurser större andel "lågskattare" än förväntat i relation till totalgruppen och likaså en större andel "lågskattare" än de kamrater som konformerat efter samma påföljd (dvs k-grupp 4 och 6). Genomgående har den hårt belastade konformitetsgrupp 7 största andelen elever som upplever sig vara lågpopulära. I åk 8 och 9 hör de också i större utsträckning än förväntat till dem som upplever sig vara högpopulära.

Andras uppfattning, åk 6 och åk 8

Den genomsnittliga brottsbelastningen är högst i den lågpopulära gruppen och lägst i den högpopulära för de totala rangordningsmått. För kommunikationsskattningarna i åk 8 gäller dock inte detta mönster (tabell 16). Chi²-beräkningarna med allmän brottsbelastning ger inte några statistiska signifikanta resultat.

För variabeln "klassrum" eget kön" åk 6, erhålls signifikant samband med konformitetsgruppstillhörighet (tabell 17). I denna årskurs hör de brottsligt aktiva oftare till dem som har låg kamratstatus, de konforma oftare till de mest populära. Då vi jämför de olika årskurserna med varandra finner vi emellertid att resultaten är svårtolkade, det tycks knappast finnas något entydigt samband mellan konformitetsgruppstillhörighet och popularitet.

För alla popularitetsmått ser vi att pojkarna i k-grupp 7 genomgående har den minsta andelen pojkar bland de mest populära. För de totala rangordningsmått ("klassrum", "skolresa") är dessa pojkar också starkt överrepresenterade i den lågpopulära gruppen, medan ingen av dem hör till de minst populära vid partiell rangordning ("kommunikation").

Det förefaller som om pojkarna i k-grupp 7, vilka är rätt hårt belastade vad gäller brottslighet, totalt sett inte är särskilt populära i den egna klassen, vilket klart slår igenom i de totala rangordningsmått, där alla elever i klassen rangordnar sina kamrater efter hur gärna de vill ha dem med vid ett klassrumsbyte eller en skolresa. Det verkar vara så att en hel del klasskamrater gärna avstår från att ha k-grupp 7:s pojkar med i fortsättningen, varför de här sammanlagt får ett lågt värde. Däremot tycks det finnas vissa kamrater i klassen som mycket gärna pratar med dessa pojkar på rasterna och kanske sätter dem i allra främsta rummet när det gäller att namnge 5 kamrater som de helst vill prata med, dessa markeringar räcker för att gruppens pojkar inte ska hamna bland dem som får det lägsta antalet val. De här pojkarna synes vara populära bland vissa klasskamrater snarast impopulära bland andra. Direkt isolerade i klassen, som t ex de brottsliga pojkarna i den av Hauge refererade undersökningen, kan de inte anses vara.

B. Enkätfrågor

Osäkerhet i kamratkretsen

Det finns ett klart samband mellan brottsbelastning och hur man svarar på frågan om man känner sig blyg och osäker bland jämnåriga. Sambandet går dock i motsatt riktning mot vad vi förväntat oss (tabell 18). De som inte begått några brott alls, svarar i större utsträckning än övriga att de ibland eller ofta känner sig blyga och osäkra - sammanlagt för dessa båda svarsalternativ 45.6% mot totalgruppens 28.6%. Det motsatta förhållandet gäller för dem som begått det största antalet olika brott. Pojkarna i grupp B \geq 7 uppger i bara 18% av fallen att de ibland eller ofta känner sig blyga eller osäkra bland kamrater, medan 48.6% uppger att de nästan

aldrig känner på detta sätt - mot totalgruppens 35.8% och grupp B = O:s 17.5%. De som nästan aldrig känner sig blyga har den högsta genomsnittliga brottsbelastningen, de som ofta känner sig blyga och osäkra har den lägsta.

Sambandsberäkningarna för konformitetsgruppstillhörighet ger inte klart signifikanta resultat ($p < .10$). Allmänt sett uppger de brottsligt aktiva i något mindre omfattning än de konforma att de ibland eller ofta upplever blyghet och osäkerhet bland andra ungdomar (tabell 18). Pojkarna i k-grupp 7 visar dock ett avvikande mönster, en tredjedel av dem har svarat att de ibland/ofta känner på detta sätt. Det är bara k-grupp 1 som har en större andel pojkar som valt något av dessa svarsalternativ. Det finns således en tendens till att man såväl i den helt konforma gruppen - k-grupp 1 - som i den mest "brottsliga" gruppen - k-grupp 7 - i större utsträckning än övriga uppger att man känner sig blyg och osäker bland jämnåriga. Det sistnämnda förhållandet skulle kunna anses ge visst stöd åt tankegången att brottsliga ungdomar ofta känner sig socialt osäkra. Man måste dock minnas att det är mycket få pojkar i k-grupp 7, varför man måste tolka resultaten med försiktighet.

Ytlighet i kamratrelationerna

Av tabell 19 framgår att det inte finns några klara samband mellan vilken brottsbelastningsgrupp pojkarna tillhör och hur de svarat på frågan om de har någon bästa vän/vänner eller inte? Inte heller erhålls något signifikant samband mellan denna fråga och konformitetsgruppstillhörighet. Noteras kan att pojkarna i konformitetsgrupp 7 oftare än förväntat uppgett sig ha någon bästa vän.

C. Sammanfattning och kommentarer

I detta material har vi funnit tecken på att de mer brottsbelastade ofta känner sig populära något som dock inte motsvaras av en hög faktisk popularitet. När det gäller den faktiska populariteten finns inga klara trender som tyder på något samband mellan popularitet och brottsbelastning. Något samband mellan ytlighet i kamratrelationerna och brottslighet fann vi inte heller. Det mått vi använde oss av, en enkätfråga om förekomst av bästa vän, måste dock

anses grovt, det ger en mycket begränsad bild av hur pass djupgående kontakterna är.

Tvärtemot vad vi förväntade oss utifrån litteraturstudien fann vi vidare att de mer brottsbelastade pojkarna mindre ofta uppger att de känner sig blyga och osäkra bland sina jämnåriga än de som begått färre brott. Detsamma gäller för de brottsligt aktiva jämfört med de konforma. Det enda undantaget är pojkarna i k-grupp 7, vilka något oftare än förväntat säger sig känna blyghet bland jämnåriga. Det behöver inte vara så att de som har begått ett stort antal brott verkligen är säkrare än andra pojkar. Man kan mycket väl tänka sig att en stor del av de pojkar som är rätt kraftigt brottsbelastade egentligen är osäkra barn men att många av dem strävar efter att dölja sin osäkerhet - kanske både för sig själva och andra - bakom en mask av tuffhet. Om denna tolkning är riktig är det vi får fram när vi frågar dessa pojkar själva, som här, snarare den idealbild de har av sig själva - av att vara säkra och oberörda, populära och eftertraktade som kamrater - än den bild som står närmast de faktiska förhållandena.

De pojkar som ingår i denna studie är högst vanliga pojkar. Även om en del av dem gjort sig skyldiga till rätt många lagbrott inordnar sig flertalet i samhället och de flesta är sannolikt "snälla" jämfört med de asociala ungdomar som studerats i de flesta andra undersökningar. Det finns dock en liten grupp som kan ha utvecklats rätt långt mot kriminalitet, nämligen pojkarna i konformitetsgrupp 7, vilka trots att de utretts av BVN inte tagit rättelse utan fortsatt att begå brott. Den gruppens pojkar är i brottslighetshänseende mer jämförbar med dem som studerats i andra sammanhang och det har därför sitt intresse att särskilt granska denna grupp trots att den är liten. I tabell 20 redovisas procentsiffror för k-grupp 7:s "ställning i kamratkretsen" jämfört med totalgruppen.

Som tidigare noterats finns det i alla årskurser en större andel pojkar i k-grupp 7 än i totalgruppen som upplever sig ha låg popularitet. I åk 6 känner sig gruppens pojkar högpopulära till ungefär lika stor andel som övriga, medan det i åk 8 och 9 har utkristalliserats en större andel än förväntat som känner sig vara mycket populära bland klasskamraterna.

Det visar sig att det bara är en förhållandevis liten del av k-grupp 7 som faktiskt är mycket populär. Populariteten mätt efter alla klasskamraters rangordning är lägre än förväntat. Dessa pojkar tycks dock ingalunda vara helt isolerade i klassen (som t ex Reckless(1955) fann) Snarare tycks det vara så att de är populära bland några, om än kanske ganska få kamrater, medan de är impopulära eller indifferentia för rätt många andra (närmare diskussion av detta se sid 44). Man medger också att man rätt ofta känner sig blyg och osäker bland sina jämnåriga även om man för det mesta har någon bästa vän att ty sig till. Vi kan i detta sammanhang erinra oss från föregående kapitel, att dessa pojkar oftast söker sina kamrater utanför den egna klassen. Man känner sig kanske inte riktigt hemma bland klasskamraterna ?

Tabell 14. Skattningar av den egna populariteten åk 6, 8, 9

Sammanställning med brottsbelastningsgrupper. Genomsnittlig brottsbelastning och spridning för olika svarsalternativ.

A. Åk 6 självskattningar ("klassrum")

Allmän brottsbelastning

	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		Totalt		M _B	S
	N	%	N	%	N	%	N	%		
Låg	3	9.4	31	9.6	8	14.3	42	10.2	3.76	2.69
Mellan	29	90.6	276	85.7	43	76.8	348	84.9	3.62	2.58
Hög	0	0	15	4.7	5	8.9	20	4.9	4.15	3.35

$$\chi^2 = 5.06 \quad df = 4$$

B. Åk 8 självskattningar ("skolresa")

Allmän brottsbelastning

	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		Totalt		M _B	S
	N	%	N	%	N	%	N	%		
Låg	7	15.9	33	9.6	5	8.3	45	10.1	3.13	2.43
Mellan	33	75	265	77.5	45	75.0	343	76.9	3.59	2.68
Hög	4	9.1	44	12.9	10	16.7	58	13.0	3.63	3.13

$$\chi^2 = 3.01 \quad df = 4$$

C. Åk 9 Enkätfråga "Känner du dig populär bland kamraterna?"
(Fråga 29 elevenkät åk 9)

Allmän brottsbelastning

	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		Totalt		M _B	S
	N	%	N	%	N	%	N	%		
Inte särskilt/ Knapast	10	17.5	60	14.3	8	11.1	78	14.2	3.16	2.54
Som de flesta	41	71.9	290	69.2	47	65.3	378	69	3.41	2.74
Mycket/ ganska mycket	6	10.5	69	16.5	17	23.6	92	16.8	4.27	2.65

$$\chi^2 = 4.48 \quad df = 4$$

Tabell 15. Skattningar av den egna populariteten åk 6, 8, 9.
Procentuell andel pojkar i de olika konformitets-
grupperna som skattar sig själva markant lågt resp.
extremt högt

A. Åk 6. Självskattningar ("klassrum")

Låg självskattning

	Ej brott,	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 9.4	(2) 10.8	(4) 8.5	(6) 11.1	9.8
Aktiva		(3) 6.5	(5) 14.7	(7) 28.6	11.2
Totalt	9.4	9.1	10	17.1	10.2

Hög självskattning

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 12.5	(2) 17.5	(4) 12.3	(6) 11.1	14.4
Aktiva		(3) 9.5	(5) 23.5	(7) 14.3	20
Totalt	12.5	18.3	15	12.2	16.1

$$\chi^2 = 12.01 \quad df = 12$$

B. Åk 8. Självskattningar ("skolresa")

Låg självskattning

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 16.7	(2) 7	(4) 4.7	(6) 11.5	7.9
Aktiva		(3) 14.1	(5) 16.6	(7) 21.4	15.6
Totalt	16.7	9.5	7.7	15	10.1

forts.

Forts. tabell 15

Ak 8. Självskattningar ("skolresa")Hög självskattning

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 9.5	(2) 14.1	(4) 6.5	(6) 26.9	12
Aktiva		(3) 17.9	(5) 8.1	(7) 21.4	15.6
Totalt	9.5	15.5	7	25	13

$$\chi^2 = 25.22 \quad df = 12 \quad p < .02$$

C. Ak 9. Enkätfråga "Känner du dig populär bland kamraterna"
(Fråga 29 elevenkät åk 9)Inte särskilt/knappast alls

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 16.7	(2) 17	(4) 8.4	(6) 17.1	14.1
Aktiva		(3) 11.6	(5) 15.6	(7) 33.3	14.8
Totalt	16.7	15.1	10.2	21.4	14.3

Mycket/ganska mycket

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 11.1	(2) 16.5	(4) 20.4	(6) 12.2	16.6
Aktiva		(3) 13.7	(5) 22.2	(7) 26.7	17.4
Totalt	11.1	15.4	20.9	16.1	16.8

$$\chi^2 = 16.59 \quad df = 12 \quad .10 < p < .20$$

Tabell 16. Popularitetsmått, åk 6, åk 8. Sammanställning med brottsbelastningsgrupper. Genomsnittlig brottsbelastning och spridning för olika popularitetsgrupper

A. Åk 6, Klassrum, eget kön

Popularitetsgrupp	Allmän brottsbelastning						Totalt		M	S
	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		N	%		
	N	%	N	%	N	%				
Låg	2	5.6	29	8.6	7	12.1	38	8.8	4.26	3.16
Mellan	16	44.4	171	50.9	34	58.6	221	51.5	3.74	1.90
Hög	18	50	136	40.5	17	29.3	171	39.7	3.38	2.48

$$\chi^2 = 4.64 \quad df = 4$$

B. Åk 8, Skolresa, eget kön

Popularitetsgrupp	Allmän brottsbelastning						Totalt		M	S
	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		N	%		
	N	%	N	%	N	%				
Låg	6	12	32	8	5	7.6	43	8.3	3.67	2.94
Mellan	37	74	279	69.6	47	71.2	363	70.2	3.52	2.59
Hög	7	14	90	22.4	14	21.2	111	21.5	3.42	2.57

$$\chi^2 = 2.50 \quad df = 4$$

C. Åk 8, Kommunikationskattning

Popularitetsgrupp	Allmän brottsbelastning						Totalt		M	S
	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		N	%		
	N	%	N	%	N	%				
Låg	11	22.4	57	14.3	7	10.4	75	14.6	3.13	2.36
Mellan	29	59.2	261	65.4	47	70.2	337	65.4	3.62	2.68
Hög	9	18.4	81	20.3	13	19.4	103	20	3.52	2.57

$$\chi^2 = 3.42 \quad df = 4$$

Tabell 17. Popularitetsmått åk 6, åk 8

Procentuell andel pojkar i de olika konformitetsgrupperna med markant låg resp. hög kamratstatus.

A. Åk 6. Klassrum, eget könLåg kamratstatus

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 5.7	(2) 8.8	(4) 8.3	(6) 17.2	9.1
Aktiva		(3) 3.7	(5) 8.6	(7) 33.3	19.1
Totalt	5.7	6.8	8.3	22.7	8.9

Hög kamratstatus

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 48.6	(2) 40	(4) 45	(6) 20.7	40.9
Aktiva		(3) 38.3	(5) 42.9	(7) 13.3	36.6
Totalt	48.6	39.3	44.4	18.2	39.6

$$\chi^2 = 26.34 \quad df = 12 \quad p < .01$$

B. Åk 8, Skolresa, eget könLåg kamratstatus

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 10.4	(2) 8.6	(4) 6.4	(6) 3	7.6
Aktiva		(3) 8.8	(5) 4.9	(7) 31.3	10.1
Totalt	10.4	8.6	6	12.2	8.3

Hög kamratstatus

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 14.6	(2) 23.5	(4) 19.2	(6) 21.2	20.7
Aktiva		(3) 25.3	(5) 24.4	(7) 12.5	23.6
Totalt	14.6	24.1	20.5	18.4	21.5

$$\chi^2 = 17.03 \quad df = 12 \quad .10 < p < .20$$

forts.

Forts. tabell 17

C. Åk 8, Kommunikationskattning

Procentuell andel pojkar i de olika konformitetsgrupperna med markant låg resp. hög kamratstatus.

Låg kamratstatus

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 21.7	(2) 14.6	(4) 16.7	(6) 8.1	15.5
Aktiva		(3) 12.4	(5) 24.2	(7) 0	11.6
Totalt	21.7	13.8	16.1	5.8	15.9

Hög kamratstatus

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 19.6	(2) 20.3	(4) 18.3	(6) 21.5	19.6
Aktiva		(3) 25.8	(5) 14.3	(7) 13.3	21.2
Totalt	19.6	22.3	17.3	19.2	20

$$\chi^2 = 10.10 \quad df = 12 \quad \text{ej sign.}$$

Tabell 18. Känner du dig blyg och osäker bland jämnåriga?
(Fråga 31 elevenkät åk 9).

- A. Sammanställning med brottsbelastningsgrupper. Genomsnittlig brottsbelastning och spridning för olika svarsalternativ.

	Allmän brottsbelastning									
	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		Totalt			
	N	%	N	%	N	%	N	%	M	S
Nästan aldrig	10	17.5	151	36	35	40.6	196	35.8	4.12	2.76
Någon enstaka gång	21	36.8	150	35.8	24	33.3	195	35.6	3.54	2.67
Ibland	21	36.8	93	22.2	11	15.3	125	22.8	2.83	2.21
Ganska ofta/väldigt ofta	5	8.8	25	6	2	2.7	32	5.8	2.50	2.12

$$\chi^2 = 17.45 \quad df = 6 \quad p < .01$$

- B. Den procentuella andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna som uppger att de ibland/ofta känner sig blyga och osäkra bland jämnåriga.

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 46.3	(2) 29.9	(4) 26.4	(6) 26.8	30.6
Aktiva		(3) 23.4	(5) 20	(7) 33.3	23.4
Totalt	46.3	27.5	24.7	28.6	28.6

$$\chi^2 = 11.77 \quad df = 6 \quad .05 < p < .10$$

Tabell 19. Har du någon bästa vän/vänner?
 (Fråga 25 elevenkät åk 9)

A. Sammanställning med brottsbelastningsgrupper.

	Allmän brottsbelastning							
	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		Totalt	
	N	%	N	%	N	%	N	%
För det mesta	40	71.4	319	76.7	56	77.8	415	76.3
Ibland	11	19.6	71	17.1	13	18.1	95	17.5
Sällan/ aldrig	5	8.9	26	6.3	3	4.2	34	6.3

$$\chi^2 = 1.52 \quad df = 4$$

B. Procentuell andel pojkar i de olika konformitetsgrupperna, som uppger att de för det mesta har någon bästa vän.

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 70.4	(2) 72.8	(4) 74.8	(6) 82.5	74.2
Aktiva		(3) 84.2	(5) 73.3	(7) 86.7	81.3
Totalt	70.4	77	74.4	83.7	76.2

$$\chi^2 = 7.45 \quad df = 6$$

Tabell 20. Ställning i kamratkretsen. Sammanställning med
konformitetsgrupp 7 och totalgruppen. Procentsiffror.

		Konformitets- grupp 7	Total- gruppen	
Upplevd popularitet	Åk 6	Låg	28.6	10.2
		Hög	14.3	16.1
	Åk 8	Låg	21.4	10.1
		Hög	21.4	13
	Åk 9	Låg	33.3	14.3
Popularitet i klassen		Hög	26.7	16.8
	Åk 6	Låg	33.3	8.9
	"klassrum"	Hög	13.3	39.6
	Åk 8	Låg	31.3	8.3
	"skolresa"	Hög	12.5	21.5
	Åk 8	Låg	0	15.9
	"kommunika- tion"	Hög	13.3	20
Känner sig ofta/ibland blyg och osäker bland jämnåriga			33.3	28.6
Har för det mesta någon bästa vän/vänner			86.7	76.2

KAMRATORIENTERING

A. Normgrupper

Det här använda mätinstrumentet, normenkäten åk 8, 1970 beskrivs närmare på sid. 17.

Brottsbelastning

Som väntat erhålls ett klart signifikant samband mellan normgrupps-tillhörighet och det antal olika brott man begått. Av tabell 21 framgår att den mest brottsbelastade gruppen har största andelen elever i höggrupperna med dess kamratorienterade normer, och den lägsta i grupp L såväl för värderingar som handlingsintentioner. De som inte begått några brott alls visar i stället en stark övervikt i de lågaccepterande grupperna, vilka normer stämmer överens med vuxenvärldens.

För "handlingsintentioner" visar det sig att den genomsnittliga brottsbelastningen för olika normgrupper gradvis ökar från ett lägsta värde i den mest lågaccepterande normgruppen (L) - 2.78 - via mellanvärden för mellangrupperna till ett högsta värde för den mest normbrottsaccepterande gruppen HH - 5.11. Den grupp som i sina handlingsintentioner visar den mest accepterande inställningen till mer bagatellartade normbrott begår också det största antalet lagbrott.

En lika klar bild erhålls inte på värderingssidan. Visserligen utför den grupp som i sina värderingar intar en helt samhällskonform linje (grupp L) klart färre antal brott än övriga, men i övrigt noteras inga klara skillnader i brottsbelastning mellan grupperna. Det tycks inte finnas något rakt och entydigt samband mellan hur man värderar olika mer bagatellartade normbrott och den genomsnittliga brottsbelastningen.

Konformitetsgrupper

I tabell 22 redovisas den procentuella andelen pojkar i varje konformitetsgrupp som hör till en viss normgrupp. Vid χ^2 -prövning har dock grupperna slagits samman till höggrupp, mellangrupp och låggrupp, för att undvika alltför små förväntade cellfrekvenser. Den statistiska prövningen ger statistiskt signifikanta resultat $p < .001$.

Vad beträffar pojkarnas handlingsintentioner (tabell 22A) noteras att andelen pojkar som hör till de mest normbrottsaccepterande grupperna H och HH ökar kraftigt för varje steg i sekvensmodellen, de pojkar som utretts av BVN har den största andelen, 59.1%, de som inte alls begått brott har den minsta, 7.5%. Den andel som hör till grupp L minskar i stället gradvis utefter påföljdsdimensionen: 87.5% av pojkarna i konformitetsgrupp 1 hör till låggruppen medan bara 29.5% av "BVN-pojkarna" hör dit.

Allmänt sett hör en större andel av de aktiva än av de konforma pojkarna till någon av de båda höggrupperna. De pojkar som konformerar av sig själva eller efter "upptäckt" hör i större utsträckning till dem som omfattar föräldra- och samhällsnormer även i fråga om bagatellartade normbrott, medan de pojkar som inte konformerar däremot till större del tycks orientera sig mot kamraternas normer (som de upplever dem) och vända sig bort från föräldra- och samhällsnormer. De av Barnavårdsnämnden utredda pojkarna visar dock ett något avvikande mönster, de som konformerar skiljer sig inte i fråga om normgruppstillhörighet på ett entydigt sätt från dem som fortsätter att begå brott. Normgruppstillhörigheten tycks för dessa pojkar inte lämna några klara bidrag till konformitetsbenägenheten.

För pojkarnas värderingar (tabell 22B) gäller som regel, på samma sätt som för handlingsintentionerna, att andelen pojkar i höggruppen ökar gradvis utefter påföljdsdimensionen, medan andelen i grupp L minskar utefter samma dimension - skillnaderna är dock mindre än för handlingsintentionerna.

I övrigt är mönstret något oklart. Skillnaderna mellan konforma och aktiva grupper är inte entydiga för höggrupperna, de aktiva pojkarna tycks inte generellt värdera normbrott på ett mer accepterande sätt än de som konformerat. Dock synes de aktiva pojkarna i mindre utsträckning ange värderingar som är i det närmaste helt föräldra- och samhällskonforma (grupp L). Helt i enlighet med vad man kan förvänta sig tillhör också majoriteten av de helt konforma - k-grupp 1 - de lågaccepterande grupperna, 87.8% mot totalt 63.3%.

Det kan påpekas att pojkarna i k-grupp 7 såväl för beteendeintentioner som värderingar har den största andelen pojkar i den allra mest normbrottsaccepterande och kamratorienterade gruppen - grupp HH.

B. Enkätfrågor

På frågan som vilka som betyder mest för pojken när han bestämmer om han ska följa med gänget på något olovligt eller inte - (tabell 23) - finner vi tendenser till att de mest brottsbelastade pojkarna oftare än övriga svarar att de fäster störst avseende vid vad kamraterna vill, medan de minst brottsbelastade oftare uppger att vuxnas åsikter har avgörande betydelse för beslutet. Den genomsnittliga brottsbelastningen är högre för dem som valt svarsalternativet "kamrater" än för dem som valt "vuxna". Sambandet brottsbelastning - enkätsvar är dock inte statistiskt signifikant.

För konformitetsgruppstillhörighet erhålls däremot ett signifikant samband. De aktiva pojkarna rättar sig oftare efter kamraterna när de bestämmer sig - detta gäller såväl totalt som inom varje sekvenssteg -, de konforma pojkarna grundar i stället till stor del sitt ställningstagande på de vuxnas uppfattning.

Som framgår av tabell 24 erhålls signifikanta samband mellan brottsbelastningsgrupp och hur pojkarna svarar på en fråga om hur de i allmänhet brukar handla i en situation där kamraterna föreslår att de ska göra en sak medan föräldrarna vill att de ska göra något helt annat. De mest brottsbelastade väljer oftare än övriga kamraternas linje, de som inte begått några brott bestämmer sig i stor utsträckning för att handla som föräldrarna vill. Den genomsnittliga brottsbelastningen för de olika svarsalternativen är lägst för dem som följer föräldrarnas önskningar, högst för dem som följer kamraterna.

Även i fråga om konformitetsgruppstillhörighet erhålls signifikanta samband. Det allmänna mönstret är att de brottsligt aktiva pojkarna oftare gör som kamraterna vill, de konforma handlar oftare än de aktiva enligt föräldrarnas önskemål.

Av tabell 25 framgår att de mest brottsbelastade pojkarna i betydligt större utsträckning än övriga tycker att kamraterna förstår dem bäst. Pojkarna i denna grupp känner sig i hälften av fallen bäst förstådda i kamratkretsen medan bara drygt 14% tycker att föräldrarna förstår dem bäst. Detta kan jämföras med vad som gäller för totalgruppen där ungefär lika stora andelar - omkring 30% - väljer svarsalternativet "kamrater" som "föräldrar". De som inte begått några brott visar som väntat en större förtröstan än övriga grupper på att föräldrarna är de som bäst förstår dem. Den genomsnittliga brottsbelastningen för de olika svarsalternativen visar också värden som överensstämmer med den övriga bilden: De pojkar som känner sig bäst förstådda av föräldrarna har lägst brottsbelastning, de som känner sig stå närmare kamraterna har i genomsnitt gjort sig skyldiga till det största antalet brott.

Även sambanden med konformitetsgruppstillhörighet är signifikant. Dock tycks bilden här vara mer komplicerad och svårtolkad. Det finns emellertid tendenser till att de aktiva pojkarna i mindre utsträckning än övriga upplever att föräldrarna förstår dem bäst, samt till att andelen pojkar som menar att kamraterna bäst förstår dem, ökar för varje steg i modellen.

På frågan om pojkarna brukar ha samma åsikter som sina kamrater om det mesta noteras inga klara samband med brottsbelastning (tabell 26). För konformitetsgruppstillhörighet erhålls ett statistiskt signifikant samband, men detta är, som det visar sig vid närmare granskning av den procentuella svarsfördelningen för olika konformitetsgrupper, svårtolkat och ger knappast underlag för några klara slutsatser för totala gruppen - utefter sekvensmodellens båda dimensioner. Det står dock klart att pojkarna i k-grupp 7 i betydligt mindre utsträckning än övriga svarat att de i allmänhet har samma åsikter som sina kamrater.

Vi erhåller inga signifikanta samband mellan hur många olika brott pojkarna begått och hur de bedömer vikten av kamratpopularitet. I tabell 27 kan vi dock utläsa tendenser till att de mest brottsbelastade pojkarna i något större utsträckning fäster

vikt vid att vara populära (31,9%) än de pojkar som inte begått något brott alls (18,9%). Även vid jämförelse med totalgruppen finns en tendens till att det är vanligare i grupp B 7 att man upplever kamraternas uppskattning som något väsentligt - skillnaderna mellan grupperna är dock här små. Den genomsnittliga brottsbelastningen är något högre för dem som betraktar kamratpopularitet som viktig än för övriga.

För konformitetsgruppstillhörighet erhålls ett χ^2 -värde som är signifikant på 5%-nivån. De aktiva pojkarna har i allmänhet bedömt populariteten som viktigare än de konforma. De helt konforma pojkarna bedömer det i betydligt mindre utsträckning än övriga som väsentligt att vara populär. De som konformerat efter "upptäckt" eller av sig själva tycks i mindre omfattning än de som fortsätter med brottsliga aktiviteter vara beroende av att känna sig populära. Den lilla grupp som hör till konformitetsgrupp 7 visar dock ett avvikande mönster. Dessa pojkar, som trots att de varit föremål för utredning från BVN inte tagit rättelse utan fortsatt att begå brott, uppger till betydligt större del än totalgruppen att de inte tycker det är viktigt att vara populär bland kamraterna.

Det är överlag ovanligt att man uppger sig ofta göra något man egentligen inte vill bara för att få vara med vissa kamrater (tabell 28), endast 13 elever har uppgivit detta. Den genomsnittliga brottsbelastningen för dessa elever är dock markant hög (6,15) och grupp B 7 är klart överrepresenterad i förhållande till övriga grupper. Det är också en mindre andel i den mest brottsbelastade gruppen än väntat som svarat att de bara någon enstaka gång eller nästan aldrig handlat utifrån sådana grunder. χ^2 -testning visar ett signifikant samband mellan svaren på den aktuella enkätfrågan och brottsbelastning.

För konformitetsgruppstillhörighet - där svarsalternativen vid signifikansprövning måste grupperas ytterligare vilket gör måttet grovt - erhålls inte några statistiskt signifikanta samband.

Det tycks inte finnas något samband mellan brottslighet och hur benägen man är att öppet deklarerat att man ogillar ett handlings-sätt som de flesta i klassen bestämt sig för (tabell 29).

C. Sammanfattning och kommentarer

Sammanfattningsvis tycks de mer brottsbelastade pojkarna i större utsträckning än övriga orientera sig i riktning mot sina kamrater och mindre mot föräldrar och andra vuxna när det gäller att avgöra hur man ska bete sig i en viss situation. (Resultat från normundersökningen åk 8, enkätfrågor 13, 27 ur elevenkät åk 9). Vidare har de mer brottsbelastade en tendens att bedöma det som viktigare att vara populära i kamratkretsen och det händer oftare - även om det överlag sker sällan - att de gör sådant de egentligen inte vill bara för att få vara tillsammans med vissa kamrater. De som har större brottsbelastning anser också oftare än övriga att kamraterna förstår dem bättre än föräldrarna.

De brottsligt aktiva pojkarna synes jämfört med de konforma mer kamratorienterade i sina handlingsintentioner, vidare väljer de oftare kamraternas linje än föräldrarnas om gänget bestämt sig för att göra något olovligt, de bestämmer sig också oftare för att följa kamraternas åsikter om kamrater och föräldrar har olika uppfattning om vad de ska göra.

Det är, som inledningsvis diskuterades, sannolikt att graden av kamratorientering i sin tur hänger samman med föräldrarelationerna. Sambanden mellan brottslighet och andra tecken på bristande social anpassning och föräldrarelationer studeras av Dunér (1975).

För att ge en viss spegling av detta område har medtagits en enkätfråga som eleverna fått besvara i åk 9 - vilken berör ungdomarnas tillit till vuxenvärlden. Som framgår av tabell 30 erhålls ett mycket klart samband mellan graden av tillit till vuxna och såväl brottsbelastning som konformitetsgruppsstillhörighet. Om vi t ex granskar den genomsnittliga brottsbelastningen för olika svarsalternativ finner vi att antalet brott växer med minskad tillit till de vuxna. De brottsligt aktiva pojkarna litar i mindre utsträckning på de vuxna, graden av tillit minskar också för varje steg efter påföljdsdimensionen. I konformitetsgrupp 7 finns det inte en enda pojke som tycker att de kan lita på de flesta vuxna och nästan hälften av dem anser att de knappast kan lita på någon.

Tabell 21. Procentuell fördelning av pojkar i olika brottsbelastningsgrupper på normgrupper. Genomsnittlig brottsbelastning och spridning för olika normgrupper

A. Handlingsintentioner

Norm-grupp	Allmän brottsbelastning						Totalt		M	S
	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		N	%		
	N	%	N	%	N	%				
L	36	87.8	215	59.2	18	32.7	269	58.6	2.78	2.25
LM	1	2.4	11	3	0	0	12	2.6	2.91	1.71
M	1	2.4	45	12.4	3	5.5	49	10.7	3.48	1.94
H	0	0	53	14.6	15	27.3	68	14.8	4.91	2.35
HH	3	7.3	39	10.7	19	34.5	61	13.3	5.11	3.03

$$\chi^2 = 52.39 \text{ df} = 8 \text{ p} < .001$$

B. Värderingar

Norm-grupp	Allmän brottsbelastning						Totalt		M	S
	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		N	%		
	N	%	N	%	N	%				
L	36	87.7	207	59.1	10	20.8	253	57.5	2.69	2.06
LS	1	2.4	21	6	4	8.3	26	5.9	4.15	2.63
M	0	0	29	8.3	10	20.8	39	8.9	4.79	2.97
H	4	9.5	74	21.1	20	41.7	98	22.3	4.08	2.73
HH	1	2.4	19	5.4	4	8.3	24	5.5	4.16	2.36

$$\chi^2 = 42.99 \text{ df} = 8 \text{ p} < .001$$

Tabell 22. Hur pojkar i olika konformitetsgrupper fördelar sig på olika normgrupper. Procentsiffror.

A. Handlingsintentioner

Grupp L

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 37.5	(2) 69.1	(4) 54.7	(6) 25	62.3
Aktiva		(3) 55.3	(5) 37.4	(7) 37.5	49.3
Totalt	37.5	63.3	51.3	29.5	50.5

Grupp LM

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 2.5	(2) 3.6	(4) 1.7	(6) 3.6	2.8
Aktiva		(3) 2.4	(5) 3	(7) 0	2.2
Totalt	2.5	3.1	2	2.3	2.6

Grupp M

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 2.5	(2) 7.9	(4) 13.7	(6) 10.7	9.6
Aktiva		(3) 15.3	(5) 12.1	(7) 6.3	13.4
Totalt	2.5	10.7	13.3	9.1	10.7

Grupp H

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 0	(2) 10.8	(4) 16.2	(6) 35.7	13.6
Aktiva		(3) 14.1	(5) 24.2	(7) 25.0	17.9
Totalt	0	12.1	18	31.8	14.8

forts.

Forts. tabell 22, A.

Grupp HH

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 7.5	(2) 8.6	(4) 13.7	(6) 25.0	11.7
Aktiva		(3) 12.9	(5) 21.2	(7) 31.3	17.2
Totalt	7.5	10.3	15.3	27.3	13.3

Vid χ^2 -testning har grupp H + HH slagits samman liksom L + LM.

$$\chi^2 = 52.26 \quad df = 12 \quad p < .001$$

B. VärderingarGrupp L

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 85.4	(2) 64.7	(4) 47.4	(6) 33.3	58.5
Aktiva		(3) 61	(5) 44.8	(7) 30	54.5
Totalt	85.4	63.3	46.9	32.4	57.4

Grupp LS

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 2.4	(2) 2.9	(4) 10.5	(6) 7.4	6
Aktiva		(3) 6.1	(5) 3.4	(7) 10	4.1
Totalt	2.4	4.1	9.1	8.1	5.9

forts.

Forts. tabell 22, B.

Grupp M

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 0	(2) 7.4	(4) 7.0	(6) 22.2	7.5
Aktiva		(3) 9.8	(5) 13.8	(7) 30	12.4
Totalt	0	8.3	8.4	24.3	8.9

Grupp H

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 9.8	(2) 20.6	(4) 27.2	(6) 29.6	22.3
Aktiva		(3) 20.7	(5) 31	(7) 10	22.3
Totalt	9.8	20.6	28	24.3	22.3

Grupp HH

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 2.4	(2) 4.4	(4) 7.9	(6) 7.4	5.7
Aktiva		(3) 2.4	(5) 6.9	(7) 20	5
Totalt	2.4	3.7	7.7	10.8	5.5

Vid χ^2 -testning har grupp H + HH slagits samman liksom L + LS

$$\chi^2 = 33.86 \quad df = 12 \quad p < .001$$

Tabell 23. Du är för tillfället med ett gäng, som planerar att göra något som de flesta tycker är kul, men som alla vet är olovligt. Vem betyder mest för dig, när du bestämmer om du skall bli med eller inte ? (Fråga 13 elevenkät åk 9)

- A. Sammanställning med brottsbelastningsgrupper. Genomsnittlig brottsbelastning och spridning för olika svarsalternativ.

	Allmän brottsbelastning									
	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		Totalt		M	S
	N	%	N	%	N	%	N	%		
Vuxna (föräldrar+lärare)	28	65.1	210	56.8	23	43.1	266	55.7	3.40	2.59
Kamrater	7	16.3	100	27	22	33.3	129	27	4.14	2.62
Andra	28	18.6	22	16.2	15	23.1	83	17.4	3.55	2.68

$$\chi^2 = 7.76 \quad df = 4 \quad .10 < p < .20$$

- B. Den procentuella andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna, som uppger att vuxna resp. kamrater betyder mest för deras beslut om de ska följa gänget.

Vuxna

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 65	(2) 55.2	(4) 59.9	(6) 44.5	56.9
Aktiva		(3) 52.4	(5) 55.3	(7) 45.5	52.6
Totalt	65	54.1	58.8	44.7	55.7

Kamrater

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 15	(2) 24.2	(4) 29.5	(6) 22.2	24.8
Aktiva		(3) 29.8	(5) 39.5	(7) 27.3	35.3
Totalt	15	26.2	31.9	23.4	26.9

$$\chi^2 = 21.1 \quad df = 12 \quad p < .05$$

Tabell 24. Om dina föräldrar vill att du ska göra en sak medan dina kamrater föreslår något helt annat - hur brukar det i allmänhet gå? (Fråga 27 elevenkät åk 9)

- A. Sammanställning med brottsbelastningsgrupper. Genomsnittlig brottsbelastning och spridning för olika svarsalternativ.

	Allmän brottsbelastning						Totalt		M	S
	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		N	%		
	N	%	N	%	N	%				
Jag gör säkert/nog som föräldrarna vill	26	45.6	115	28.4	11	15.5	152	28.5	2.89	2.40
Jag vet inte hur jag gör	24	42.1	216	53.3	41	57.7	281	52.7	3.55	2.67
Jag följer säkert/nog kamraterna	7	12.3	74	18.3	19	26.8	100	18.8	4.49	2.66

$$\chi^2 = 14.95 \quad df = 4 \quad p < .01$$

- B. Den procentuella andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna som uppger att de nog/säkert skulle göra som föräldrarna resp. kamraterna vill.

Som föräldrarna vill

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
k-gr					
Konforma	(1) 46.3	(2) 25.8	(4) 26.6	(6) 30	29.4
Aktiva		(3) 27.7	(5) 26.7	(7) 19	26.7
Totalt	46.3	26.5	26.6	27.3	28.6

Som kamraterna vill

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
k-gr					
Konforma	(1) 11.1	(2) 13.2	(4) 25.8	(6) 20	17.8
Aktiva		(3) 15.5	(5) 31.1	(7) 20	20.7
Totalt	11.1	14.1	27.2	20	18.6

$$\chi^2 = 24.01 \quad df = 12 \quad p < .05$$

Tabell 25. Vem tycker du i allmänhet förstår dig bäst -
kamrater eller föräldrar? (Fråga 30 elevenkät åk 9)

- A. Sammanställning med brottsbelastningsgrupper. Genomsnittlig brottsbelastning och spridning för olika svarsalternativ.

	Allmän brottsbelastning									
	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		Totalt		M	S
	N	%	N	%	N	%	N	%		
Föräldrar	26	45.6	118	28.6	10	14.1	154	28.5	2.77	2.36
Förstår lika bra	18	31.6	174	42.1	25	35.2	217	40.1	3.47	2.39
Kamrater	13	22.8	121	29.3	36	50.7	170	31.4	4.26	2.60

$$\chi^2 = 23.26 \quad df = 4 \quad p < .001$$

- B. Den procentuella andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna som uppger att föräldrarna resp. kamraterna förstår dem bäst.

Föräldrar

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
Konform a	(1) 42.6	(2) 29.4	(4) 25.2	(6) 28.2	29.7
Aktiva		(3) 26.3	(5) 15.9	(7) 38.5	24.3
Totalt	42.6	28.3	22.9	30.8	28.2

Kamrater

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
Konforma	(1) 24.1	(2) 28.8	(4) 32.1	(6) 46.2	31
Aktiva		(3) 23.1	(5) 52.3	(7) 38.5	32.9
Totalt	24.1	26.7	37.1	44.2	31.5

$$\chi^2 = 29.22 \quad df = 12 \quad p < .01$$

Tabell 26. Brskar du ha samma åsikter som dina kamrater om det mesta? (Fråga 4 elevenkät åk 9)

A. Sammanställning med brottsbelastningsgrupper.

	Allmän brottsbelastning						Totalt	
	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7			
	N	%	N	%	N	%	N	%
Samma åsikter om nästan allt	3	5.3	17	4.1	5	6.9	25	4.6
Om ganska mycket	19	33.3	174	41.5	26	36.1	219	40
Ibland	33	57.9	205	48.9	35	48.6	273	49.8
Sällan	2	3.5	23	5.5	6	8.3	31	5.7

$$\chi^2 = 4.53 \quad df = 6$$

- B. Den procentuella andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna som uppger att de har samma åsikter som kamraterna om nästan allt/ganska mycket. (För att möjliggöra χ^2 -testning har en hård gruppering varit nödvändig).

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
Konforma	(1) 38.9	(2) 43	(4) 45.9	(6) 51.2	44.3
Aktiva		(3) 54.2	(5) 38.7	(7) 6.7	45.1
Totalt	38.9	47.1	44.1	39.3	44.5

$$\chi^2 = 14.54 \quad df = 6 \quad p < .05$$

Tabell 27. Är det viktigt för dig att vara populär bland kamrater? (Fråga 3 elevenkät åk 9)

- A. Sammanställning med brottsbelastningsgrupper. Genomsnittlig brottsbelastning och spridning för olika svarsalternativ.

	Allmän brottsbelastning									
	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		Totalt		M	S
	N	%	N	%	N	%	N	%		
Viktigt	11	18.9	115	27.5	23	31.9	149	27.2	3.75	2.46
Ibland	18	31	171	40.8	26	36.1	215	39.2	3.44	2.59
Inte viktigt	29	50	133	31.7	23	31.9	185	33.7	3.40	2.85

$$\chi^2 = 8.57 \quad df = 4 \quad .05 < p < .10$$

- B. Den procentuella andelen pojkar i olika konformitetsgrupper som betraktar det som "viktigt" resp. "inte viktigt" att vara populär.

Viktigt

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 18.2	(2) 24.4	(4) 32.6	(6) 22.0	20.9
Aktiva		(3) 28.4	(5) 35.6	(7) 20	29.7
Totalt	18.2	25.9	33.3	21.4	27.1

Inte viktigt

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
	k-gr				
Konforma	(1) 49.1	(2) 34.8	(4) 30.3	(6) 34.1	35.2
Aktiva		(3) 26.3	(5) 24.4	(7) 66.7	29.7
Totalt	49.1	31.7	28.8	42.9	33.6

$$\chi^2 = 21.82 \quad df = 12 \quad p < .05$$

Tabell 26. Har det hänt att du har varit med om att göra saker som du egentligen inte ville bara för att få vara med vissa kamrater? (Fråga 8 elevenkät åk 9)

- A. Sammanställning med brottsbelastningsgrupper. Genomsnittlig brottsbelastning och spridning för olika svarsalternativ.

	Allmän brottsbelastning								M	S
	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		Totalt			
	N	%	N	%	N	%	N	%		
Väldigt ofta/ ganska ofta	1	1.7	6	1.4	6	3.5	13	2.3	6.15	3.80
Ibland	9	15.5	83	19.8	17	23.9	109	19.9	3.67	2.46
Någon enstaka gång/nästan aldrig	48	82.8	330	78.8	48	67.6	426	77.7	3.39	2.58

$$\chi^2 = 15.06 \quad df = 4 \quad p < .01$$

- B. Procentuell andel pojkar i de olika konformitetsgrupperna som uppgivit att de ibland/ofta resp. någon enstaka gång/nästan aldrig gjort något de inte önskat för att få vara med vissa kamrater.

Ibland, ofta

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
k-gr					
Konforma	(1) 13.2	(2) 20.7	(4) 27.8	(6) 19.5	22.6
Aktiva		(3) 16	(5) 34.5	(7) 14.1	21.6
Totalt	13.2	19	29.8	18.2	22.3

Någon enstaka gång/nästan aldrig

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
k-gr					
Konforma	(1) 81.8	(2) 79.3	(4) 72.2	(6) 80.5	77.4
Aktiva		(3) 84	(5) 65.5	(7) 85.9	78.4
Totalt	81.8	81	70.2	81.8	77.7

$$\chi^2 = 9.91 \quad df = 6 \quad .10 < p < .20$$

Tabell 29. Om de flesta i klassen bestämt sig för att göra något som du tycker är fel att göra skulle du då säga att du inte gillade det? (Fråga 8 Normenkät åk 8)

A. Sammanställning med brottsbelastningsgrupper.

Allmän brottsbelastning

	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		Totalt	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Skulle säkert säga att jag inte gillade det	9	20	103	26.5	14	23.3	126	25.6
Skulle kanske säga	14	31.1	107	27.6	16	26.7	137	27.8
Osäkert	15	33.3	121	31.2	23	38.3	159	32.3
Skulle nog inte säga	4	8.9	40	10.3	6	10	50	10.1
Skulle säkert inte säga	3	6.7	17	4.4	1	1.7	21	4.3

$$\chi^2 = 3.46 \quad df = 8$$

B. Den procentuella andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna som uppger att de säkert/kanske resp. nog inte/säkert inte skulle säga att de ogillade klassens beslut.

Skulle säkert/kanske säga att jag inte gillade det

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
Konforma	(1) 50	(2) 56.4	(4) 57.2	(6) 51.6	55.5
Aktiva		(3) 44.9	(5) 52.6	(7) 56.3	48.3
Totalt	50	52.1	56.2	53.1	53.4

Skulle nog inte/säkert inte säga att jag inte gillade det

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
Konforma	(1) 14.6	(2) 12.1	(4) 14	(6) 9.1	13.2
Aktiva		(3) 21.4	(5) 10.5	(7) 12.6	17.5
Totalt	14.6	15.5	13.6	10.2	14.5

$$\chi^2 = 7.63 \quad df = 12$$

Tabell 30. Tror du att man kan lita på de flesta vuxna så att du kan anförtro dig åt dem och få hjälp om du behöver det? (Fråga 10 elevenkät åk 9)

A. Sammanställning med brottsbelastningsgrupper.

	Allmän brottsbelastning									
	B = 0		B = 1-6		B ≥ 7		Totalt		M	S
	N	%	N	%	N	%	N	%		
Nästan alla de flesta	30	51.7	159	37.9	16	22.2	205	37.4	2.98	2.35
En del	23	39.7	225	53.7	45	62.5	293	53.4	3.73	2.71
Knappast någon/nästan ingen	5	8.6	35	8.4	11	15.3	51	9.3	4.49	2.22

$$\chi^2 = 14.04 \quad df = 4 \quad p < .001$$

Genomsnittlig brottsbelastning för olika svarsalternativ:

Nästan alla	2.60
De flesta	3.03
En del	3.73
Knappast någon	4.32
Nästan ingen	4.82

B. Den procentuella andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna som uppger att de tror att de kan lita på Nästan alla/De flesta vuxna resp. Knappast någon/Nästan ingen.

Nästan alla/De flesta vuxna

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
k-gr					
Konforma	(1) 50.9	(2) 39.4	(4) 30.6	(6) 31.7	40
Aktiva		(3) 30.9	(5) 37.8	(7) 0	29.9
Totalt	50.9	36.3	38.4	23.2	37.1

Knappast någon/Nästan ingen

	Ej brott	Ej upptäckt	Upptäckt	BVN:s utredn.	Totalt
k-gr					
Konforma	(1) 7.3	(2) 6.1	(4) 9.8	(6) 4.9	7.4
Aktiva		(3) 12.8	(5) 6.7	(7) 46.7	14.3
Totalt	7.3	8.5	9.0	16.1	9.3

$$\chi^2 = 39.61 \quad df = 12 \quad p < .001$$

KAMRATBEROENDE

Vi fann i föregående kapitel samband mellan orienteringen mot och beroendet av kamraterna och brottslighet. - De mer brottsbelastade liksom de brottsligt aktiva pojkarna tycks mer kamratorienterade än de mindre brottsbelastade respektive brottsligt konforma.

Som diskuterats i inledningen till detta arbete har många forskare sökt bringa reda i vilken betydelse kamratgruppen och beroendet av denna har för ungdomsbrottsligheten. En del anser att det för vissa tonåringar kan vara kamratgänget som utlöser brottsligheten. Dessa ungdomar skulle knappast ha begått några asociala handlingar utan kamratgruppen utan de anpassar sitt beteende i den konkreta situationen främst efter vad de tror kamraterna förväntar sig. Troligt är då att detta särskilt skulle gälla för de ungdomar som överhuvudtaget är starkt beroende av sina kamrater så att de har svårt att stå emot i en situation där de befinner sig under kamrattryck - förmodligen delvis som en spegling av otillfredsställande vuxenkontakter. Pojkens status i kamratkretsen är en annan faktor som kan antas hänga samman med i vilken utsträckning han "hänger med" på gängets tilltag; om han är mycket osäker på om han är accepterad och angelägen om att säkra sin popularitet genom att anpassa sig efter kamraternas förväntningar eller om han känner sig så säker på sig själv och sin popularitet att han vågar handla självständigt. Om en pojke har låg kamratstatus innebär detta också att han är dåligt integrerad i gruppen varigenom han har svårare att bli ordentligt insatt i kamraternas faktiska åsikter och värderingar rörande t ex brottshandlingar. Detta innebär en god grogrund för feltolkningar med risk för en förstärkning av den vanliga missuppfattningen att kamraterna är mer brottsaccepterande än de faktiskt är.

För att något närmare söka belysa detta område har en grupp pojkar tagits ut vilka enligt sina svar på ett par frågor i elevenkäten åk 9, 71 är så beroende av sina kamrater att de i en situation där de befinner sig under kamrattryck faller undan för detta.

Gruppen består av 31 pojkar vilka:

1. Svarat "ofta" eller "ibland" på fråga 8: "Har det hänt att Du har varit med om att göra saker Du egentligen inte ville bara för att få vara med vissa kamrater?" (Övriga svarsalternativ; någon enstaka gång, nästan aldrig).
2. Valt svarsalternativet "kamraterna i gänget" när de besvarat fråga 13: "Du är för tillfället med ett gäng, som planerar att göra något de flesta tycker är kul, men som alla vet är olovligt. Vem betyder mest för Dig när Du bestämmer om Du skall bli med eller inte?" (Övriga svarsalternativ; far, mor, lärare, kamrater i klassen, andra).

De kamratberoende pojkarna har jämförts med totalgruppen i ett antal variabler - se tabell 31 (I bilaga III återfinns faktorbeskrivning för elevenkät åk 9, 71 liksom tolkning av individuella faktorpoäng). Som framgår av tabell 31 erhålls mycket få statistiskt säkerställda skillnader mellan de kamratberoende pojkarna och övriga pojkar. Så erhålls inga signifikanta skillnader i fråga om genomsnittlig brottsbelastning även om den utplockade gruppen är något mer brottsbelastad än övriga ($M = 4.35$, $s = 2.97$), inte heller i fråga om konformitetsbenägenhet eller i vilken utsträckning man uppger sig ha ägnat sig åt andra icke önskvärda beteenden (alkoholbruk etc).

I några avseenden skiljer sig dock grupperna åt. De kamratberoende tycks vara något osäkrare, mindre mogna och mindre utagerande än övriga pojkar (faktorn Självkänsla och utagerande i elevenkäten). Också i fråga om uppgivna orsaker till konformitet skiljer sig dessa pojkar från andra. De kamratberoende betraktar risken för upptäckt, rädslan för straff och önskan om att inte göra föräldrarna ledsan som mycket viktiga skäl till att avstå från att bryta mot regler, det tycks vara betydligt viktigare för dessa pojkar än för andra. (Faktorn konformitetsorsaker).

Då det gäller pojkarnas normer rörande vissa bagatellartade förseelser (normenkäten) erhålls vid den statistiska prövningen inga klara tecken på att de kamratberoende skulle ha mer kamratorienterade handlingsintentioner än andra. Däremot spåras en viss skillnad mellan de kamratberoendes och totalgruppens värderingar. Vi ser i tabell 32 att de kamratberoende i större utsträckning än förväntat tycks höra till de mest normbrottsaccepterande grupperna, vilkas normer är mer kamratorienterade än övriga, 52% av de kamratberoende hör till någon av de båda höggrupperna mot totalgruppens 25.3%.

Bortfallet i normgruppsvariablerna är dock stort för den aktuella gruppen - för handlingsintentioner saknas värden för 14 individer, för värderingar för 9 st. 7 av dessa har överhuvudtaget inte besvarat enkäten (varav 3 helt saknar värden för åk 8) medan övriga tycks ha svarat på sådant sätt att de ej gått att meningsfullt inordna i någon normgrupp. Detta skulle möjligen kunna tyda på att många av de kamratberoende pojkarna saknar ett fast normsystem och därför är mycket osäkra på hur de skulle handla i olika situationer.

Något uttalat samband mellan kvaliteten i relationerna till föräldrar eller andra vuxna och kamratberoende kommer inte till uttryck här ("tillit till vuxna", "Fadersrelationer", tabell 31). Att vara starkt beroende av kamraterna tycks inte heller nödvändigtvis hänga samman med andra aspekter på kamratrelationerna. De starkt kamratberoende pojkarna är - och upplever sig vara - lika uppskattade i kamratkretsen som de flesta andra. Inte heller skiljer de sig från totalgruppen i fråga om faktorn "Kamratrelationer" ur elevenkäten. Hur ofta man träffar sina kamrater och i vilken utsträckning man tillhör något gäng visar inte heller något klart samband med kamratberoende som det definierats här.

Sammanfattningsvis tycks de starkt kamratberoende pojkarna utgöras av en grupp pojkar som är osäkra på sig själva. De synes överhuvudtaget vara beroende av omgivningens reaktioner, defini-

tionsmässigt låter de sig under direkt kamrattryck i stor utsträckning styras av sina kamrater, samtidigt är de ofta rädda för att bli upptäckta och straffade av någon vuxen om de gör något olovligt och de vill ogärna göra sina föräldrar ledsna. Det finns vissa tecken som tyder på att deras normsystem kan vara rätt löst vilket förmodligen bidrar till att de har svårt att agera självständigt. Det tycks inte finnas något starkare samband mellan kamratberoende, som det definierats här, och kvaliteten i föräldrarelationerna, inte heller mellan kamratberoende och faktisk eller självskattad kamratpopularitet. Det är viktigt att understryka att kamratberoende i och för sig inte tycks behöva leda till brottslighet eller andra icke önskvärda beteenden.

Tabell 31. Översikt över jämförelser mellan kamratberoende pojkar och totalgruppen. Mätinstrument, variabelbeteckning och resultat av signifikanstestning. 0 betecknar icke statistiskt signifikant resultat.

Mätinstrument	Variabel	Resultat av sign. prövning
Elevenkät K 71, åk 9	Brottsbelastning	0
	Konformitetsgruppsstillhörighet	0
	Alkoholbruk	0
	Thinner sniffning	0
	Erbjuden pröva/köpa hasch	0
	Haschrökning	0
	Narkotikabruk	0
	Stannat borta en natt utan lov	0
	Skolk	0
	Kamratumgängesfrekvens	0
Normenkät 70 åk 8	Gängmedlemskap	0
	Normgrupper	Handlingsintentioner Värderingar
Sociometrisk data åk 8	Popularitet: "skolresa eget kön"	0
	Självskattning	0
Fråga ur elevenkät 71 åk 7	Tillit till vuxna	0
Faktorer ur elevenkät 71, åk 9	Psykosomatiska reaktioner	0
	Självkänsla och utagerande	Z = 1.38 p < .06
	Upplevd arbetsbelastning	0
	Satsning på skolarbetet	0
	Konformitetsorsaker	Z = -3.60 p < .001
	Kamratrelationer	0
	Fadersrelationer	0

Tabell 32. Fördelning på olika normgrupper för kamratberoende och totalgruppen.

A. Handlingsintentioner

	Normgrupper										Totalt
	L		LM		M		H		HH		
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
Kamratberoende	8	40	1	5	3	15	4	20	4	20	20
Totalgruppen	261	59.5	11	2.5	46	10.5	64	14.6	57	13	439

$$\chi^2 = 3.12 \quad df = 4 \quad \text{ej sign.}$$

B. Värderingar

	Normgrupper										Totalt
	L		LM		M		H		HH		
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
Kamratberoende	9	36	1	4	2	8	11	44	2	8	25
Totalgruppen	244	58.3	25	6	37	8.9	87	21	22	5.3	415

$$\chi^2 = 8.16 \quad df = 4 \quad .10 < p < .05$$

KAMRATERS MEDVERKAN VID SJÄLVA BROTTSHANDLINGEN

Närmare hälften av det totala antalet brott som de i undersökningen ingående ungdomarna gjort sig skyldiga till har alltid utförts tillsammans med kamrater - 43.7% - medan 16.7% alltid begåtts ensamma (se tabell 33). Skadegörelse i form av att panga gatlampor, fönsterrutor eller dylikt (fråga nr 1) är ett typiskt kamratbrott, det är mycket ovanligt att man gör något sådant utan att befinna sig i en kamratgrupp. De grava förmögenhetsbrotten har också till mycket stor del begåtts av flera pojkar tillsammans, likaså det mer lindriga förmögenhetsbrottet "inbrott i källare, vind, skjul eller parkerad bil" (fråga 7). De brott som relativt många pojkar uppger sig alltid ha begått ensamma är framför allt bedrägeri (fråga 4: "Har du skaffat dig pengar eller någon annan fördel genom att lura folk?") och häleri (fråga 5) - dessa båda brottstyper är för övrigt de enda för vilka andelen "ensamförövare" är större än den andel som alltid begått brottet med någon kamrat. Det är också förhållandevis vanligt att pojkarna uppger att de alltid varit ensamma då de snattat (fråga 3) och då de gjort sig skyldiga till ett gravt våldsbrott. - Dessa resultat stämmer i huvudsak överens med vad man fann vid Örebroprojektets pilotstudie (Olofson, 1971).

Det finns en liten grupp pojkar på 26 stycken eller 5.4% av de 484 som överhuvudtaget begått brott, som uppger att de bara brutit mot lagen när de varit ensamma. Vi kan i tabell 34 notera att ingen av dessa pojkar uppgivit att de gjort sig skyldiga till något av de typiska kamratbrotten, såsom skadegörelse, förmögenhetsbrott. I stället har man ägnat sig åt snatteri (fråga 3), häleri (fråga 5), bedrägeri (fråga 4), - vilka alla nyss konstaterades vara sådana brott som ungdomarna ofta utför ensamma - samt lindrig misshandel (fråga 13). Man har emellertid i allmänhet enbart gjort sig skyldig till någon enstaka brottshandling, den genomsnittliga brottsbelastningen för gruppen är 1.38, ingen pojke uppger mer än 3 olika brotts-

typer. Tydligt är det i den här kamratinriktade åldern om man överhuvudtaget begår brott svårt att undgå att åtminstone ibland utföra dessa tillsammans med andra ungdomar.

En del pojkar, sammanlagt 84 st eller 17.5% av de som, begått något brott, har begått brott enbart när de varit tillsammans med kamrater. Tabell 34 visar vilka brott dessa pojkar i allmänhet gjort sig skyldiga till. Majoriteten har bara uppgivit bagatellartade brott som de flesta pojkar någon gång har varit med om. "Panga gatlampor" dominerar stort - 20 av pojkarna har för övrigt uppgivit detta som enda brott - på andra plats kommer snatteri. Den genomsnittliga brottsbelastningen är betydligt lägre än för totalgruppen: 2.99 (mot 3.87) och spridningen är låg: 1.24. Också vad gäller konformitetsgruppstillhörighet står det klart att dessa ynglingar knappast utgör någon riskgrupp ifråga om framtida brottslighet, som synes i tabell 35 är det av de 16 som på ett eller annat sätt har upptäckts bara en enda pojke som fortfarande är brottsligt aktiv. Som helhet betraktat förefaller det här vara fråga om i grunden laglydiga pojkar som i enstaka fall låtit sig påverkas av kamrater och gjort sig skyldiga till något brott. När de upptäckts har de dock tagit rättelse, förmodligen skulle de ha alltför mycket att förlora på att fortsätta med brottshandlingar.

Trots att de flesta brott äger rum vid samvaro med kamrater tycks direkt påverkan från kamraterna i själva brottsituationen inte vara nödvändig. Vi kan här erinra om att 16.4% av det totala antalet brott som de i undersökningen ingående pojkarna gjort sig skyldiga till alltid utförts av pojken i fråga ensam. Det visar sig också att närmare hälften av de pojkar som är brottsbelastade - 235 st eller 48.5%, åtminstone för någon brottstyp uppgivit att de alltid handlat helt på egen hand, utan sällskap av kamrater.

Tabell 33. Den procentuella andelen pojkar som begått olika brottstyper och andelen därav som gett olika svar på frågan om kamraters medverkan.

Brottslighets- dimension	Frågans nr i en- käten	Andel som begått brottet	Andel av förövarna som svarat		
			Alltid ensam	Ibland med kamrat ibl. ensam	Alltid med kamrat
Lindriga brott	5	40.9	23.6	56.1	20.3
	3	65.2	23.7	50.1	26.1
	1	63.8	2.2	17.3	80.5
	11	41.8	15	49.2	35.8
	6	17.5	15.8	44.6	39.6
	7	25.2	5.4	29.9	64.6
Grava förmögen- hetsbrott	9	1.7	11.1	11.1	77.8
	14	4.6	13.8	13.8	72.4
	8	13.2	5.1	29.5	65.4
Vålds- brott	13	23.3	17.3	54	28.7
	10	8.6	18	54	28
	4	28.1	37.6	47.8	14.6
Grava våldsbrott	2	11.2	23.9	43.3	32.8
Narkotika- brott	12	2.0	23.1	53.8	23.1
Uttryckt i procent av total- antalet brott			16.7	39.6	43.7

Tabell 34. Fördelning på olika brottstyper för dem som för varje angiven brottstyp uppgivit att de varit tillsammans med kamrater vid varje brottstillfälle, resp. varit ensamma. Genomsnittlig brottsbelastning och spridning.

Brottslig- hetsdimen- sion	Frågans nr i en- käten	Alltid ensamma		Alltid med kamrater	
		N	%	N	%
Lindriga brott	5	5	19.2	12	14.3
	3	17	65.4	41	48.8
	1	0	0	56	66.7
	11	2	7.7	22	26.2
	6	1	3.8	4	4.8
	7	0	0	9	10.7
Grava mögen- hetsbrott	9	0	0	3	3.6
	14	0	0	1	1.2
	8	0	0	4	4.8
Vålds- brott	13	5	19.2	3	3.6
	10	0	0	1	3.6
	4	5	19.3	6	7.1
Grava våldsbrott	2	1	3.8	3	3.6
Narkotika- brott	12	0	0	1	1.2
		M=1.38 S=1.57		M=2.09 S=1.24	

Tabell 35. Konformitetsgruppstillhörighet

Konformitetsgrupp	1	2	3	4	5	6	7	Totalt
Alltid ensamma	0	19	3	2	1	1	0	26
Alltid med kam- rater	0	51	17	12	0	3	1	84

SAMMANFATTNING

Syftet med denna studie har varit att belysa olika aspekter på kamratrelationer hos grundskolepojkar i avgångsklassen utifrån deras självdeklarerade brottslighet. För uppgifterna om deras brottsliga beteende användes ett enkätformulär där pojkarna fick svara på om de begått ett antal olika brottshandlingar, om de blivit upptäckta i sitt olovliga förhållande samt om de begått brottet i fråga så sent som under innevarande skoltermin. Antalet olika uppgivna brottshandlingar utgör mått på pojkens allmänna brottsbelastning, uppgiften om "upptäckt" användes tillsammans med svaret på frågan om pojken fortfarande var brottsligt aktiv för att inordna var och en i någon av 7 konformitetsgrupper.

I tabell 36 ges en resultatöversikt. För att inte alltför kraftigt belasta framställningen är följande sammanfattning huvudsakligen inriktad på en beskrivning av erhållna samband mellan olika variabler och allmän brottsbelastning. För en mer utförlig diskussion av sambanden konformitetsgruppstillhörighet - vilka många gånger är komplexa - hänvisas till de olika kapitelavsnitten.

Vi fann vissa samband mellan kamratsamvarons yttre karaktäristika och brottsligt beteende. De mer brottsligt belastade pojkarna umgås betydligt oftare med sina kamrater än de mindre brottsligt belastade. Särskilt markanta skillnader mellan pojkar med olika brottsbelastning erhålls i åk 9 då de som begått många brott till överväldigande delen träffar sina jämnåriga nästan varje kväll, medan detta förhållande bara gäller för en minoritet av de pojkar som inte alls begått brott.

Redan i åk 6 har de mer brottsbelastade börjat träffa sina kamrater betydligt oftare än andra, de går mycket oftare på ungdomsgård och tycks överhuvudtaget redan när de är i 12-årsåldern vara mycket aktiva utanför hemmet. I åk 8 uppger de oftare än övriga att de tillhör gäng, de träffas oftare "ute" under ospecificerade former medan de sällan uppger någon

form av organiserad aktivitet som typisk för sitt kamratumgänge. Man bör därvid uppmärksamma att dessa pojkar i varje fall inte när de är i 12-årsåldern till mindre del än övriga tillhör någon förening - om man härddrar resultaten tycks situationen snarare vara den omvända. Man får närmast intryck av att organiserade aktiviteter bara utgör en liten del i dessa pojkars mycket omfattande kamratumgänge, medan mer skötsamma pojkar har en större del av sitt kamratumgänge förlagd till någon typ av föreningsliv.

Graden av brottsbelastning tycks också på ett konsistent sätt hänga samman med vilka kamrater man umgås med. De enskilda signifikansprövningarna blir visserligen inte statistiskt signifikanta men resultaten ger en sammanhängande bild: De mest brottsbelastade har ofta ett stort antal kamrater, många av dessa går i skolan men i betydligt större utsträckning än övriga pojkar tycks man söka sina kamrater utanför den egna klassen. Man har ofta äldre kamrater, kamrater ute i förvärvslivet men uppger sällan yngre vänner. Det kan påpekas att pojkarna i den av allt att döma mest belastade gruppen - de som fortfarande är brottsligt aktiva trots att de varit föremål för utredning från BVN - mycket sällan har många kamrater i den egna klassen.

De brottsligt aktiva pojkarna, liksom de som mött allvarigare påföljder på sina brottshandlingar, träffar oftare sina kamrater, går oftare på ungdomsgård och det är vanligare att de tillhör gäng än de brottsligt konforma respektive de som mött liten eller lindrigare påföljd.

Utifrån denna undersöknings resultat finns inte anledning anta något starkare samband mellan popularitet och brottsligt beteende. Om vi speciellt granskar de pojkar som fortfarande är brottsligt aktiva trots BVN-utredning - vilka kanske kan anses mest jämförbara med de asociala pojkar som studerats i många andra undersökningar - kan vi visserligen notera en viss tendens till att dessa pojkar inte är så populära som många andra om man räknar varje pojkes genomsnittliga popularitet i klassen, som

helhet, med de tycks ingalunda vara isolerade i klassen utan tycks snarare vara populära bland några, om än kanske ganska få kamrater medan de är impopulära eller indifferent för rätt många andra.

Vad beträffar pojkarnas upplevda popularitet noteras en över årskurserna (åk 6, 8, 9) konsistent tendens - dock ej statistiskt säkerställd - till att det bland de mest brottsbelastade pojkarna finns en större andel som skattar sig själva som högpopulära än vad som gäller för övriga pojkar. En klart signifikant skillnad erhålls vad beträffar pojkarnas upplevda osäkerhet i kamratkretsen. Tvärtemot vad vi förväntade oss uppger de mer brottsbelastade pojkarna mer sällan än övriga att de känner sig blyga och osäkra bland sina jämnåriga. Tänkbart är dock att såväl detta utfall som den nyss nämnda tendensen att skatta den egna populariteten högt, snarare kan vara ett uttryck för dessa pojkars idealbild av sig själva än något som helt stämmer överens med deras innersta upplevelser.

Vi fann klara samband mellan brottsbelastning och kamratorientering - de mer brottsbelastade pojkarna orienterar sig mer än de mindre brottsbelastade i riktning mot kamraterna när det gäller att avgöra hur man ska bete sig i en viss situation. Samma sak gäller för de brottsligt aktiva pojkarna jämfört med de brottsligt konforma. De mer brottsbelastade uppger sig också oftare än andra känna sig bättre förstådda av kamraterna än av föräldrarna. Överhuvudtaget tycks de mer brottsligt belastade pojkarna vara mer beroende av sina kamrater än de mindre brottsbelastade - man fäster också större vikt vid kamratpopularitet och uppger oftare än övriga att det hänt att man varit med om något man inte riktigt önskat göra bara för att få vara med vissa kamrater. Även om samband erhålls mellan brottsbelastning och kamratberoende i denna undersökning visar dock en specialgranskning av en starkt kamratberoende grupp att kamratberoende i och för sig inte behöver leda till brottslighet i någon större omfattning.

Tabell 36. Resultatöversikt

För tolkning av resultaten hänvisas till texten!

0 = tolkningsbara tendenser saknas

X = $p < .05$

XX = $p < .01$

XXX = $p < .001$

Med tendens avses att resultaten bildar ett sammanhängande mönster.

Kamratsamvaro		Åk	Brottsbelastning	Konformitets- grupp
		6	X	X
	Kamratumgänges- frekvens	8	XX	-
		9	XXX	XXX
Hur många och vilka kam- rater?		Antal kamrater i sam- ma klass	8	$.05 < p < .10$
	Totalt antal. Antal i skolan. Antal som arbetar. Antal äldre än 15 år, yngre än 14 år	8	Konsistenta tendenser	
	Gängtillhörighet	8	$.05 < p < .10$	XX
Var och under vilka former träffas man?	Föreningstillhörighet	6	svag tendens	
	Besök på ungdomsgård	6		XX
	Hemma själv	0	0	
	Hemma hos kamrat	0	0	
	Organiserad aktivitet	8	$.05 < p < .10$	
	Nöjen		tendens	$.05 < p < .10$
	Ute		XX	
	När träffas man?	8	tendens	XX

forts.

Forts. Tabell 36 Resultatöversikt

Ställning i kamratkretsen		Åk	Brottsbelastning	Konformitetsgrupp
Upplevd popularitet	Självskattning	6	tendens (Upplevd vid popularitet)	X .10 < p < .20
	Självskattning	8		
	Enkätfråga	9		
Popularitet	Klassrum	6	0	XX .10 < p < .20
	Skolresa	8	0	
	Kommunikation	8	0	
	Osäkerhet (Fr. 31 elevenkät)	9	XX	.05 < p < .10
	Ytlighet (Fr. 25 elevenkät)	9	0	0

Kamratorientering		Åk	Brottsbelastning	Konformitetsgrupp
Normgrupper	Handlingsintentioner	8	XXX	XXX
	Värderingar	8	XXX	XXX
	Fråga 13 Normenkät	8	0	0
	Fråga 3 Elevenkät	9	.05 < p < .10	X
	4 "	9	0	X
	8 "	9	XX	.10 < p < .20
	13 "	9	.10 < p < .20	X
	27 "	9	XX	X
	30 "	9	XXX	XX

LITTERATURFÖRTECKNING

- Bandura, A. & Walters, R. H. Adolescent aggression. New York, 1959
- Becker, H. S. Outsiders. Studies in the sociology of deviance. New York, London, 1963
- Björkenhed, S. En attitydundersökning. Del II ur Hermansson, Björkenhed, Björkberg. Ungdom och brott. Tre sociologiska undersökningar. Lund, 1959
- Bloch, H. & Niederhoffer, A. The gang. New York, 1958
- Blomberg, D. Den svenska ungdomsbrottsligheten. Stockholm, 1971
- Burt, C. The young delinquent. London, 1944
- Cloward, R. & Ohlin, L. Delinquency and opportunity. London, 1960
- Cohen, A. Delinquent boys. Glencoe, 1955
- Croft & Crygier. Social relationships of truants and juvenile delinquents. Human Relations. Vol. 9, 1956 s. 439-466
- Dunér, A. & Haglund, B. Tonårspojkar och brott. Utbildningsforskning SÖ FOU-rapport 8, 1974. Stockholm
- Dunér, A. Uppväxtmiljö och social anpassning. Örebroprojektet, 1975. Stencil.
- Edwardsen, A. Oslo kommunes klubbprosjekt for langharet ungdom 1966/1967. Rapport fra det 10. nordiske kriminologseminar 1967. Stencil.
- Ferguson, G. Statistical analysis in psychology and education. New York, Toronto, London, 1959
- Ferguson, G. The young delinquent in his social setting. A Glasgow study. London, 1959
- Glueck, S. & E. Unraveling juvenile delinquency. New York, 1950
- Haglund, B. Tonårsbrottslighet. En jämförelse mellan två årsklasser pojkar i Örebro. Örebroprojektet 1972. Stencil.

- Hauge, R. Gjengkriminalitet og ungdomskulturer. Oslo, 1968
- Hauge, R. Kriminalitet som ungdomsfenomen. Stockholm, 1971
- Healy, W. & Bronner, A. New light on delinquency and its treatment. New Haven, 1950
- Henricsson, M. Tonåringars normer och normklimat. Licentiatavhandling. Örebroprojektet, 1971
- Henricsson, M. Tonåringar och normer. En undersökning av tonåringars normklimat. Utbildningsforskning. SÖ. FOU-rapport 4, 1973, Stockholm 1973
- Hirschi, T. Causes of delinquency. Berkeley and Los Angeles, 1969
- Humble, K. & Settergren-Carlsson, G. Unga lagöverträdare V: Personlighet och relationer i belysning av projektiva metoder. 1956 års klientelundersökning rörande ungdomsbrottslingar. SOU 1974: 31
- Hurwitz, S. & Christiansen, K. Kriminologi Del II. Danmark, 1971
- Håkansson, K. De laglösa. Kriminalsociologiska studier samlade av Kaj Håkansson. Verdandidebatt nr 48. Oskarshamn, 1972
- Jonsson, G. Delinquent boys, their parents and grand parents. Köpenhamn, 1967
- Magnusson, D. - Dunér, A. - Olofsson, B. Kriminellt beteende. Modeller och undersökningsplanering. Örebroprojektet. Rapport nr IX, Stockholm, 1968. Stencil
- Magnusson, D. - Dunér, A. - Zetterblom, G. Adjustment. A longitudinal Study. Stockholm. Almqvist & Wiksell och New York: Wiley, 1975(under tryckning)
- Marnell, M. Tonåringar - En deskription av upplevelser och beteenden. Örebroprojektet, 1972. Stencil.
- Marnell, M. - Dunér, A. - Magnusson, D. Tonåringar - relationer och reaktioner. Utbildningsforskning SÖ. FOU-rapport 6, 1973. Stockholm, 1973.

- Matza, D. *Delinquency and drift*. New York, 1964
- Miller, W. Lower class culture as a generating milieu of gang delinquency. *Journal of social issues*, Vol. 14, 1958, s. 15-19
- Olofsson, B. Vad var det vi sa! Om kriminellt och konformt beteende bland skolpojkar. Stockholm, 1971
- Olofsson, B. Unga lagöverträdare III: Hem, uppfostran, skola och kamratmiljö i belysning av intervju- och uppföljningsdata. 1956 års klientelundersökning rörande ungdomsbrottslingar. SOU 1973:25
- Olofsson, B. Kapitel 2 ur Lag och rätt i grundskolan. Betänkande avgivet av en arbetsgrupp inom samarbetsorganet för åtgärder mot ungdomsbrottsligheten. SOU 1973:26
- Reckless, W. *The crime problem*. New York, 1955
- Robins, L.N. *Deviant children grown up*. Baltimore, 1966
- Sells, S. & Roff, M. Final report of a five-year research program including studies of the origins of acceptance-rejection, effects on early delinquency and school drop-out, and developmental dynamics. U.S. Depart. of Health, Education and Welfare. January 1967. Stencil
- Short, J. & Strodbeck, F. *Group process and gang delinquency*. Chicago, 1965

Bilaga I.

Brottslighetsfaktorer. Enkätfrågornas nummer och formulering, rangordning efter faktorladdningens storlek

Lindriga brott

- Fråga 5. Har Du köpt eller sålt något trots att Du vetat eller trott att det var stulet?
3. Har Du tagit varor från en butik eller kiosk utan att betala?
1. Har Du med flit pangat gatlampor eller fönsterrutor?
11. Har Du kört bil, motorcykel eller moped då Du känt Dig berusad?
6. Har Du utan lov tagit en moped, motorcykel eller vespa?
7. Har Du brutit Dig in i källare, vind, skjul eller parkerad bil?

Grava förmögenhetsbrott

- Fråga 9. Har Du ryckt till Dig väska från någon vuxen i avsikt att stjäla den?
14. Har Du varit med om att utan lov ta en bil?
8. Har Du brutit Dig in i automat, kiosk, affär, våning eller hus?

Våldsbrott

- Fråga 13. Har Du med avsikt slagit till en kamrat utan att han/hon gjort Dig något, så att näsan börjat blöda eller han/hon fått någon annan skada?
10. Har Du hotat eller tvingat någon att ge Dig pengar, cigaretter eller något annat?
4. Har Du skaffat Dig pengar eller någon annan fördel genom att lura folk?

Grava våldsbrott

- Fråga 2. Har Du varit med om att slå en karrat så att han måste behandlas av läkare?

Narkotikabrott

- Fråga 12. Har Du sålt eller langat knark eller hasch?

Bilaga II

Fritidskamrater

1. Har Du några kamrater som Du brukar vara tillsammans med på Din fritid? Ja
Nej

2. Om Du svarat "ja" på första frågan, anteckna då namnen på Dina kamrater här.
Ange med ett X i någon av de två första kolumnerna om kamraterna går i skola eller arbetar.
Om det är klasskamrater till Dig, sätt X i kolumnen "egen klass".
I övriga fall anteckna vad kamraterna gör (skola eller typ av arbete) samt ungefärlig ålder.

Namn	skola	arbete	egen klass	sysselsättning	ålder
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					

3. Hur ofta brukar Du vara tillsammans med dessa kamrater?
Om Du antecknat klasskamrater, räkna bara med samvaro på fritid.

- Mindre än 1 gång per vecka
1 gång per vecka
2-3 gånger per vecka
4-5 gånger per vecka
6 eller fler gånger per vecka

4. Var brukar Du och Dina kamrater vara, när ni är tillsammans?
-
-

5. När är Du mest tillsammans med Dina kamrater?

- På veckohelgerna
På eftermiddagarna
På kvällarna
Både eftermiddagar och kvällar

Bilaga III

Faktorer i elevenkät åk 9, 71 samt tolkning av individuella faktorpoäng

Faktorns namn	HÖGT POSITIVT värde innebär för Pojkar
1. Modersrelationer	<u>dålig</u> modersrelation
2. Psykosomatiska reaktioner (eller symtom)	har <u>många symtom</u>
3. Utagerande och själv-säkerhet	osäker, mindre mogen ej utagerande
4. Upplevd arbetsbelastning	mycket arbetssamt, trött, mindre kurser
5. Skolsatsning och ängslan i skol-situationen	satsar lite på skol-arbetet, sällan ängslig för skolresultat
6. Konformitetsorsaker	<u>inget är viktigt av:</u> risk för upptäckt, rädsla för straff, att föräldrar blir ledsna
7. Kamratrelationer	<u>viktigt</u> vara populär bland kamrater, har oftare bästa vän, oftare samma åsikter, känner sig mer popu- lära bland kamrater
8. Fadersrelationer	bra fadersrelation
9. Samvete i föräldra-relationer	föräldrar <u>betyder</u> <u>mycket</u> , får lätt samvetskval